

BORGARTING LAGMANNSRETT

DOM OG KJENNELSE

Avsagt: 28.11.2008

Saksnr.: 07-159206ASI-BORG/01

Dommere:

Lagdommer
Kst. lagdommer
Kst. lagdommer

Dag A. Minsaas
Ragnar Eldøy
Ole Nyfløt

I	Anke Ankende part	Arbeids og Inkluderingsdepartementet	Advokat Christian H.P. Reusch Advokat Anne Hesjedal Sending
	Hjelpeintervenient Ankemotpart	Offshoredykkerunionen Dag Vilnes	Advokat Erik Johnsrud Advokat Eivind Ludvigsen
II	Anke Ankende part	Arbeids og Inkluderingsdepartementet	Advokat Christian H.P. Reusch Advokat Anne Hesjedal Sending

---

Retten har forbudt offentlig gjengivelse før avgjørelsen er meddelt partene, men ikke lengre enn 2 uker fra avgjørelsesdato
jf. Domstolsloven § 130 andre ledd

	Ankemotpart Hjelpeintervenient	Angus Gunnar Kleppe Offshoredykkerunionen	Advokat Erik Johnsrud Advokat Erik Johnsrud
III	Anke Ankende part	Arbeids og Inkluderingsdepartementet	Advokat Christian H.P. Reusch Advokat Anne Hesjedal Sending
	Ankemotpart	Magn Håkon Muledal	Katrine Hellum Øren Advokatfullmektig Anne Sophie Kobbe Advokat Erik Johnsrud Advokat Erik Johnsrud Advokat Erik Johnsrud
	Hjelpeintervenient	Offshoredykkerunionen	Advokat Erik Johnsrud Advokat Erik Johnsrud Advokat Erik Johnsrud
IV	Anke Hjelpeintervenient Ankemotpart	Offshoredykkerunionen Dag Vilnes	Advokat Erik Johnsrud Advokat Eivind Ludvigsen
	Ankende part	Arbeids og Inkluderingsdepartementet	Advokat Christian H.P. Reusch Advokat Anne Hesjedal Sending
V	Anke Ankende part Hjelpeintervenient	Åsbjørn Jørgensen Offshoredykkerunionen	Advokat Erik Johnsrud Advokat Erik Johnsrud
	Ankende part	Arbeids og Inkluderingsdepartementet	Advokat Christian H.P. Reusch Advokat Anne Hesjedal Sending
VI	Aksessorisk motanke Ankende part Ankende part	Angus Gunnar Kleppe Offshoredykkerunionen	Advokat Erik Johnsrud Advokat Erik Johnsrud
	Ankemotpart	Arbeids og Inkluderingsdepartementet	Advokat Christian H.P. Reusch Advokat Anne Hesjedal Sending
VII	Aksessorisk motanke		

Ankende part	Magn Håkon Muledal	Katrine Hellum Øren Advokatfullmektig Anne Sophie Kobbe Advokat Erik Johnsrud Advokat Erik Johnsrud
Ankende part	Offshoredykkerunionen	Advokat Erik Johnsrud Advokat Erik Johnsrud
Ankemotpart	Arbeids og Inkluderingsdepartementet	Advokat Christian H.P. Reusch Advokat Anne Hesjedal Sending

Saken gjelder erstatningssøksmål som fire forhenværende dykkere, Magn Håkon Muledal, Åsbjørn Jørgensen, Angus Gunnar Kleppe og Dag Vilnes (dykkerne), har reist mot staten i anledning skader som de er anfører å være påført i forbindelse med dykkevirksomhet i Nordsjøen i tidsperioden 1975-1990. Samtlige av de fire dykkerne er i dag arbeidsuføre.

Saksforholdet er utførlig beskrevet i tingrettens dom, og lagmannsretten viser derfor til tingrettens saksfremstilling. I tingrettens dom forklares også en del faguttrykk, det gis beskrivelse av forskjellige former for dykking m.v. Tingretten bygger store deler av sin saksfremstilling på NOU 2003:5 Pionerdykkerne i Nordsjøen, som ble avgitt 31. desember 2002 (Lossiuskommisjonen). Lossiuskommisjonens granskning omfatter tidsrommet 1965-1990.

Lossiuskommisjonen behandlet også spørsmålet om det forelå ansvar for staten eller andre aktører. Om et mulig erstatningsansvar for staten uttalte kommisjonen at det samlet sett er mye som taler for at staten har et rettslig ansvar og derfor bør bære det økonomiske ansvaret for skader som en del dykkere har pådratt seg som følge av dykkingen i Nordsjøen og skader som kan komme til å utvikle seg, jfr. NOU 2003:5 side 111.

Uavhengig av statens mulige erstatningsansvar har nordsjødykkerne mottatt flere former for økonomisk kompensasjon.

Stortinget vedtok en billighetserstatning i form av et individuelt engangsbeløp på inntil 200.000 kroner. Ordningen trådte i kraft 1. juli 2000. Kompensasjonen ble gitt til dykkere som mottok uførepensjon fra Folketrygden, og som var mer enn 50% arbeidsufør. Ordningen var ment som en særskilt kompensasjon for Nordsjødykkere med varig helsesvikt. Beløpet ble senere forhøyet til 300.000 kroner.

Statoil etablerte den 1. november 2001 en søknadsbasert kompensasjonsordning, uavhengig av om søkeren hadde vært ansatt i selskapet. Samlet støtte kunne komme opp i 750.000 kroner.

I påvente av utbetalingene ble det i 2003 ble det vedtatt en straksordning, som innebar at Nordsjødykkerne fikk utbetalt inntil 200.000 kroner etter individuell vurdering. Det ble forutsatt at utbetalingene kom til fratrukk i en eventuell kompensasjonsordning, jfr. St. prp. nr. 85 (2002-2003) side 1-2.

Kommunalkomiteén innstilte i Innst. S. nr. 137 (2003-2004) på en kompensasjonsordning til Nordsjødykkerne med 40G som maksimal utbetaling, eller cirka 2,3 millioner kroner. I tillegg til den økonomiske kompensasjonen fikk dykkerne et oppreisningsbeløp på 200.000 kroner. Ordningen ble vedtatt ved kgl. res. av 4. juni 2004. Komiteéns flertall la vekt på å komme frem til en standardisert erstatning som ville være enkel å betjene og som ikke medførte en omfattende prøving av hver enkelt dykker. Utbetalingene etter

straksordningen kom til fradrag. Dykkerne hadde gjennomgått en medisinsk undersøkelse på Haukeland sykehus, og det var tilstrekkelig at denne viste en sannsynlig sammenheng mellom helseskadene og dykkingen, noe som skulle svare til det etiske prinsippet at tvilen skulle komme dykkerne til gode.

Endelig kommer utbetalinger etter en tariffestet forsikringsordning for dykkere som av helsemessige årsaker mistet dykkerlisensen, den såkalte "Loss of licence"-ordningen. Ordningen var forankret i tariffavtaler, og premien ble betalt av arbeidsgiveren.

Etter det opplyste legger lagmannsretten til grunn at Kleppe har mottatt til sammen cirka 3,5 millioner kroner, Muledal har mottatt cirka 3,28 millioner kroner, Jørgensen cirka 5,25 millioner kroner, herav 1,75 millioner kroner i yrkesskadeforsikring, og Vilnes har mottatt cirka 3,6 millioner kroner.

Mange av nordsjødykkerne – herunder ankemotpartene – mener at de har erstatningskrav mot staten i tillegg til og ut over hva de har mottatt etter kompensasjonsordningene og reiste derfor erstatningssøksmål ved Oslo tingrett.

Om forening og deling av sakene og deres prosessuelle utvikling for øvrig, vises til tingrettens dom.

Oslo tingrett avsa 10. august 2007 dom med slik domsslutning:

1. Krav fra Magn Håkon Muledal, Angus Gunnar Kleppe og Åsbjørn Jørgensen om fastsettelsesdom for konvensjonsbrudd avvises.
2. Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til innen 2 –to- uker fra dommens forkynnelse å betale erstatning til Dag Vilnes med kr. 6.527.302,- kronersekksmillionerfemhundreogsyvogtyvetusentrehundreogto- med tillegg av lovens til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente av kr. 4.880.479,- kronerfiremillioneråttehundreogåttitusenfirehundreogsyttini,- fra forfall til betaling skjer.
3. Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til innen 2 –to- uker fra dommens forkynnelse å betale erstatning til Angus Gunnar Kleppe med kr. 5.946.939,- kronerfemmillionernihundreogførtisekstusennihundreogtrettini,- med tillegg av lovens til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente av kr 5.025.439 –kronerfemmillionerogtjuefemtusenfirehundreogtrettini,- fra forfall til betaling skjer.
4. Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til innen 2 –to- uker fra dommens forkynnelse å betale erstatning til Magn Håkon Muledal med kr. 3.123.420,- -kronertremillioneretthundreogtjuetretusenfirehundreogtjue med tillegg av lovens til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.

5. Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet frifinnes for kravet om erstatning fra Åsbjørn Jørgensen.
6. Saksomkostninger tilkjennes ikke.

Ved dom av 9. september 2008 avgjorde tingretten erstatningskrav fra ytterligere 19 dykkere, der staten ble frifunnet. Dommen er påanket.

Staten har ved rettidig anke av 14. september 2007 brakt dommen av 10. august 2007 inn for Borgarting lagmannsrett for så vidt gjelder Dag Vilnes, Angus Gunnar Kleppe og Magn Håkon Muledal. Anken er angitt å gjelde tingrettens bevisbedømmelse og rettsanvendelse. Dag Vilnes anket den 17. september 2007 over tingrettens bevisbedømmelse og rettanvendelse og anførte at tingretten hadde satt erstatningsbeløpet for lavt. Samme dag anket Åsbjørn Jørgensen over tingrettens bevisbedømmelse og rettsanvendelse. Angus Gunnar Kleppe og Magn Håkon Muledal, erklærte aksessorisk motanke den 12. oktober 2007 og anførte at erstatningen var for lavt utmålt. Samtidig fastholdt de kravet om særskilt dom for at staten har krenket flere bestemmelser i menneskerettskonvensjonene. Offshoredykkerunionen og IndustriEnergi erklærte hjelpeintervensjon til fordel for Kleppe, Muledal og Jørgensen. Lagmannsretten betegner for enkelhets skyld staten som den ankende part og de øvrige som ankemotparter.

Under saksforberedelsen avviste lagmannsretten ved kjennelse av 10. april 2008 Kleppes og Muledals krav om fastsettelsesdom for menneskerettighetsbrudd fordi anken for disse forholdenes del var for sent fremsatt. Lagmannsrettens kjennelse er rettskraftig ved Høyesteretts ankeutvalgs kjennelse av 16. juni 2008. Under saksforberedelsen oppnevnte lagmannsretten som sakkyndige professor, dr. philos., spesialist i klinisk nevropsykologi, Ivar Reinvang, professor, dr. med., Lars Weisæth, og spesialist i psykiatri Trond Heir. Reinvang fremla sin erklæring under saksforberedelsen, det samme gjorde Weisæth for Vilnes' del. Det er for lagmannsretten fremlagt en rekke nye dokumenter. Disse dokumentene er blant annet rapport av desember 2004 til Arbeids- og sosialdepartementet om helsestatus hos tidligere nordsjødykkere utarbeidet av Yrkesmedisinsk avdeling Haukeland universitetssykehus, Bergen (Haukelandrapporten), og en rekke dokumenter som ble benyttet i forbindelse med Oslo tingretts sak nr. 06-52389TVI-OTIR/03, staten mot Rolf Guttorm Engebretsen m.fl. der dom ble avsagt den 9. september 2008.

Ankeforhandlingen ble holdt i lagmannsrettens rettslokaler i Oslo i tiden 12. august – 18. september 2008. For staten møtte seniorrådgiver Caroline Hustad og dykkerfysiolog John Arne Ask som fulgte ankeforhandlingen i medhold av tvistemålsloven § 213 annet ledd, men uten å forklare seg. Ankemotpartene møtte og avga forklaring. For hjelpeintervenientene møtte daglig leder Henning Haug på vegne av Offshore DykkerUnionen, og offshoreinspektør Leif Johansen på vegne av IndustriEnergi, som begge avga forklaring. Det ble avhørt 43 vitner. De rettsoppnevnte sakkyndige var delvis til stede under ankeforhandlingen. Sakkyndigerklæringene vedrørende Jørgensen, Muledal

og Kleppe ble fremlagt halvveis ute i ankeforhandlingen. De sakkyndige redegjorde muntlig for erklæringene. Retten foretok befaring til Yrkesdykkerskolen på Fagerstrand i Nesodden. Dokumentasjon ble foretatt som rettsboken viser. Saken er noe bedre opplyst for lagmannsretten, men den står likevel i hovedsak som den stod for tingretten.

Den ankende part, staten v/ Arbeids- og inkluderingsdepartementet, har sammenfatningsvis anført:

Staten har aldri vært arbeidsgiver eller oppdragsgiver for noen av ankemotpartene. Et mulig ansvar må plasseres hos arbeidsgiverne, som er de dykkerselskapene der dykkerne var ansatt. Ansvar for å utøve virksomheten forsvarlig påligger utøverne, ikke staten. I tillegg hefter rettighetshaverne solidarisk med arbeidsgiverne, jfr. petroleumsloven av 1996 § 10-9 første ledd. Det er ingen grunn til at staten skal hefte i tillegg. De tidligere arbeidsgiverne består fortsatt gjennom sammenslåinger og andre selskapsmessige omorganiseringer. De hefter fortsatt for dykkernes erstatningskrav, og de er søkegode.

Tingretten har foretatt en uhjemlet utvidelse av det objektive ansvaret, jfr. tingrettsdommen av 9. september 2008. Lossiuskommisjonen har uttalt at mange forhold taler for et ansvar for staten, men kommisjonen har ikke konkludert om statens objektive ansvar.

Kommisjonen ser videre helt bort fra motargumentene, særlig har den sett bort fra arbeidsgiveres og operatørenes ansvar. Justisdepartementets lovavdeling er av en annen oppfatning enn kommisjonen, jfr. uttalelse av 7. mars 2003 (JDLOV-2003-1724) side 3. Staten er i hovedsak enig i uttalelsen, men tar forbehold om enkelte nyanser om innholdet i begrepet ekstraordinær risiko og statens tilknytning til risikoen.

Domstolene er forfatningsmessig avskåret fra å overprøve innholdet i Stortingets lovvedtak, heller ikke som ledd i en erstatningssak. Det følger av maktfordelingsprinsippet at Stortinget gir lover, jfr. grunnloven § 75 og Utkast til motiver til lov om statens og kommunenes erstatningsansvar (1958) side 20. Prinsippet er senere blitt modifisert noe gjennom EØS-loven og menneskerettsloven sammenholdt med EMK. Tilsvarende kan ikke staten pålegges erstatningsansvar for Stortingets bevilgninger eller mangel på bevilgninger, jfr. ovenfor nevnte lovmotiver.

Den rettspolitiske begrunnelsen for det ulovfestede objektive erstatningsansvaret er at ansvaret bør plasseres hos den som er nærmest til å bære risikoen for virksomheten. Prevensjonshensynet tilsier at den økonomiske risikoen bør plasseres hos den som kan fjerne skaderisikoen, jfr. Rt. 1991 side 1303. Staten kan redusere risikoen ved dykking, men den kan ikke fjerne risikoen helt, annet enn ved å nedlegge fullstendig forbud mot virksomheten. Dykking er i risikohenseende ikke vesensforskjellig fra mange andre yrker, så som bygg- og anleggsvirksomhet, jordbruk og fiske. Det nedlegges ikke forbud mot slike virksomheter, men staten driver vedvarende tilsynsvirksomhet m.v. for å redusere risikoen. Tingretten har i vår sak ikke berørt prevensjonshensynet, men det drøftes i

tingrettens dom av 9. september 2008 på sidene 69-70. Prevensjonshensynet tilsier at det er dykkernes arbeidsgivere og operatørene som må holdes ansvarlige, ikke staten.

For å ilegge objektivt erstatningsansvar må visse minstekrav være oppfylt. Skaden må være utslag av en risiko som er skapt ved virksomhet eller drift, ting eller innretning som den påstått ansvarlige har sterk nok tilknytning til, og risikoen må være stadig, typisk og ekstraordinær, jfr. Nils Nygaard: Skade og Ansvar (6. utgave) side 255. Staten aksepterer at dykkervirksomheten innebærer en stadig og typisk risiko for skade, men ikke at risikoen er ekstraordinær. Når det gjelder spørsmålet om virksomheten medfører en stadig og typisk risiko, er oppmerksomheten rettet mot skadevolderen. Når det derimot gjelder spørsmålet om risikoen er ekstraordinær, rettes søkelyset mot skadelidte. Det er utilstrekkelig å konstatere at risikoen overstiger dagliglivets risiko. Risikoen må være uventet, en risiko som skadelidte ikke kunne regne med, jfr. Rt. 2003 side 1546.

Overført til dykkernes situasjon må de fleste risikoer ved trykkendring, så som trykkfallssyke, sies å være kjent. Annerledes forholder det seg med andre skadefølger som man ble kjent med i 1980- og 1990-årene, så som at mulige skader på nervesystemet kan være en følge av dykkingen i seg selv. Det vet man for øvrig fortsatt ikke sikkert, og spørsmålet synes heller ikke å stå sentralt i ankemotpartenes argumentasjon. En del skader skyldes menneskelige feil, så som feil bruk av prosedyrer m.v., jfr. vitnet Jan Fyllingen.

For å holde noen erstatningsansvarlig på objektivt grunnlag, må vedkommende være eier eller innehaver av virksomheten, eventuelt ha sterk nok tilknytning på annet grunnlag, jfr. Nygaard side 258-259. All rettspraksis om objektivt ansvar bygger på at den ansvarlige må ha skapt risikoen. Denne avgrensningen gjelder i all erstatningsrett, også dommen i Rt. 1983 side 1052 som er påberopt av ankemotpartene. At A skaper en risiko, B skades og B saksøker C fordi C er best bemidlet, er en ny problemstilling. Det er dykkingen i seg selv som innebærer risiko. Staten har ikke skapt noen risiko, og da kan den heller ikke pålegges noe objektivt ansvar for dykkernes skader. Statens virksomhet har derimot bidratt til å redusere risikoen, jfr. tingrettsdommen av 9. september 2002 side 69-70.

Subsidiært anføres at en rimelighetsvurdering taler mot å holde staten objektivt ansvarlig. Spørsmålet beror på en helhetsvurdering, der både hensynet til partene og mer overordnede interesser av samfunnsmessig karakter trekkes inn, jfr. Rt. 2003 side 1536.

Dykkernes skader skyldes eksponering for en vedvarende risiko, ikke en enkeltstående hendelse. Skadene kan heller ikke tilbakeføres til teknisk svikt ved statens anlegg etc. Rt. 1992 side 64 (P-pilledom II), kan ikke overføres til dykkernes situasjon.

Pulveriseringshensynet har liten gjennomslagskraft når det gjelder å pålegge staten objektivt erstatningsansvar, jfr. Viggo Hagstrøm: Offentligrettslig erstatningsansvar (1987) side 175-176. Statens inntekter tilfaller ikke noen få, men fellesskapet som helhet.

En erstatning til dykkerne vil derfor gå på bekostning av andre offentlige formål. Denne interesseavveiningen av overordnet karakter har Stortinget foretatt ved å etablere forskjellige støtteordninger for dykkerne.

Risikoen ved dykking var kjent for alle anke motpartene. De var utdannet i forsvaret og kurset hos arbeidsgiverne, jfr. tingrettsdommen av 9. september 2008 side 60. De hadde forventninger om lengden på dykkerkarrieren, de var risikovillige, og de ble avlønnet deretter.

Det hadde vært mer nærliggende å saksøke arbeidsgiverne enn staten. De pliktet å utøve virksomheten i Nordsjøen forsvarlig, jfr. blant annet kgl. res. av 25. august 1967 §§ 3, 4 og 121. Samtlige arbeidsgivervitner bekreftet under ankeforhandlingen at arbeidsgiverne hadde ansvaret. Arbeidsgiverne hadde vel så meget kunnskap og kompetanse om dykking som staten, og mange av dem hadde sine egne forskningsavdelinger. Staten fulgte med og tilegnet seg den generelle kunnskap etter hvert som den ble kjent. At staten holdt kunnskap unna næringen, bestrides. På 1970- og 1980-tallet visste ingen om mulige senvirkninger. Først gjennom senere forskning er denne muligheten blitt allment kjent, jfr. tingrettsdommen av 8. september 2008 side 54-55.

At staten oppebærer betydelige skatteinntekter av en virksomhet, er ikke noe særskilt for oljeindustrien. Skatteinntektene fra oljevirksomheten i Nordsjøen er ikke prinsipielt forskjellige fra andre skatteinntekter, selv om beløpene er store. At Stortinget vedtar en høy marginalsatt for en næring, kan ikke medføre et objektivt ansvar for staten. I så fall ville staten bli ansvarlig for enhver industriell virksomhet med en viss lønnsomhet.

Nordsjødykkerne er ikke de eneste arbeidstakerne som utøver et risikofyllt yrke. Oljeindustrien er avhengig av dem, men også av andre yrkesgrupper. Mange andre former for virksomhet kan være samfunnsmessig like viktige som oljeutvinning selv om de ikke gir staten de samme skatteinntektene.

Staten bestrider å være erstatningsansvarlig på subjektivt grunnlag. Staten – som andre arbeidsgivere – svarer for skade som voldes forsettlig eller uaktsomt under arbeidstakers utføring av arbeid eller verv for arbeidsgiveren, idet hensyn tas til om de krav skadelidte med rimelighet kan stille til virksomheten eller tjenesten, er tilsidesatt, jfr. skadeserstatningsloven § 2-1 første ledd første punktum.

Anvendt på staten og andre offentlige myndigheter er det uttalt at det vil ikke være rimelig om det statueres ansvar i ethvert tilfelle hvor det kan sies at en skade er voldt ved uaktsomhet. Dette gjelder særlig hvor det er tale om visse servicevirksomheter, rednings- og bistandsytelser og rådgivningsvirksomhet av forskjellig slag, jfr. Rt. 1991 side 954, Rt. 1992 side 453 og Rt. 2000 side 253. Det må skjelnes mellom risiko skapt av det offentlige selv eller av andre. Risikoen ved dykking er ikke skapt av det offentlige, og da gjelder en

mildere aktsomhetsnorm. Skyldansvaret begrenses også av tilgjengelig kunnskap, jfr. Rt. 1973 side 1364. Staten kan ikke bebreides for å ha skapt en risiko som den på handlingstiden manglet kunnskap om. Erstatningsansvar forutsetter at skadevolder hadde et aktuelt handlingsalternativ.

Domstolene kan som nevnt ikke sensurere Stortingets lovgivning og bevilgningsvedtak.

Arbeidstilsynet kan derfor ikke kritiseres ut fra de økonomiske rammer som stod til rådighet. Tilsyn er et vidt begrep som omfatter mer enn rene inspeksjoner, så som systemrevisjoner, arrangere og delta i møter, seminarer, gi tillatelser og gjennomgå dokumentasjon. Fra 1971 kom krav om rapportering og det ble sendt ut sirkulærer. Vedkommende som hadde kontroll- og tilsynsmyndighet med dykkingen i Nordsjøen – Ragnar Winsnes – drev en omfattende virksomhet på alle disse områdene. Staten bestrider at Arbeidstilsynet var underbemannet på dykkersiden i forhold til andre virksomheter som var underlagt tilsynet. Noe annet er at det stilles større krav til tilsynet i dag enn det ble gjort tidligere.

Oljedirektoratet førte en omfattende tilsynsvirksomhet fra det overtok tilsynsansvaret den 1. april 1978. Fem ansatte utførte mer enn 35 inspeksjoner i 1978. Tegninger av dykkesystemer, dykkeprosedyrer, beredskapsplaner m.v. ble kontrollert. Direktoratet foretok inspeksjoner under bygging av systemene og kontrollerte arbeidsoperasjoner, utstyr om bord på lektere, dykkerskip, borerigger og forsyningsbåter. Av årsmeldingen for 1979 fremgår det at Oljedirektoratet hadde foretatt inspeksjoner av samtlige dykkersystemer som hadde vært benyttet på kontinentalsokkelen dette året, det var nedsatt en gruppe for å utarbeide et forslag til arbeidstidsbestemmelser og tiltak for å bedre dykkernes kompetanse ble vurdert. Det ble utført over 50 inspeksjoner i 1980. Tilsvarende virksomhet er beskrevet i Oljedirektoratets senere årsmeldinger. I 1980 kom sikkerhetsmeldinger både på norsk og engelsk om hendelser og problemer som var innrapportert til Oljedirektoratet, og som var av en slik art at direktoratet fant grunn til å orientere næringen om dem. Meldingene inneholdt også råd og anvisninger på hvordan lignende hendelser kunne unngås for fremtiden.

Arbeidstilsynet og Oljedirektoratet arbeidet også med regelverket. Norge var tidlig ute i forhold til mange andre land med å regulere dykking offshore. Ved kgl. res. av 25. august 1967 ble det vedtatt sikkerhetsforskrifter for undersøkelse og boring etter utvinning av undersjøiske petroleumsforekomster. Her var kravet at dykkerarbeid skulle utføres på en forsvarlig måte og i henhold til de til enhver tid gjeldende forskrifter, jfr. § 121 tredje ledd. Dette var arbeidsgiverens ansvar, jfr. § 3. Midlertidige forskrifter for dykking ble utferdiget av Oljedirektoratet den 1. juli 1978 og revidert i 1980. I Nordsjøen var det kun England som var tidligere ute med sine regler fra 1975. Forskriftene var meget moderne idet de stilte funksjonelle krav til dykkervirksomheten. Det ble nedsatt en gruppe for å vurdere arbeidstidsbestemmelser for dykkere, det ble fastsatt tidsbegrensinger for dykkernes

opphold i vann og under trykk og fastsatt kvalifikasjonskrav. Det ble arbeidet fortløpende med å utarbeide standardiserte dekompresjonstabeller, som kom i 1991. Norge er et av få land i verden som har slike tabeller. For øvrig var det et problem å få de impliserte til å følge dem opp, jfr. vitnet Fyllingen. De ulykkene som er referert, knytter seg i liten grad til tabellene.

Staten bestrider at dispensasjoner ble gitt uten hensyn til dykkerne. Dispensasjon fra regelverket ble gitt hvis alle impliserte – arbeidsgiver, dykkerne og dykkernes tillitsvalgte – var enige om at dispensasjon kunne innvilges. Selv om dispensasjonssøknadene regelmessig ble innvilget, skjedde ikke det under tilsidesettelse av dykkernes sikkerhet.

Dykkernes kritikk mot arbeidsmiljøet i den norske delen av Nordsjøen er urimelig. Misnøyen rettet seg mer mot utenlandske selskap enn mot norske. I en foreløpig rapport av 1986 fra NUTEC og Institutt for Psykologi ved Universitetet i Bergen refereres at dykkerne generelt sett uttrykte stor grad av tilfredshet med sikkerheten på den norske kontinentsokkelen. Generelt er sikkerhetsnivået høyt på norsk sokkel. Kritikken er også urimelig i forhold til andre virksomheter i Norge, så som innenskjærs dykking. Det bestrides at Oljedirektoratet la avgjørende vekt på oljeselskapenes økonomi. Direktoratet ga sikkerheten forrang fremfor en maksimal og raskest mulig ressursutnyttelse. Uansett er kritikken generell. Det er ingen årsakssammenheng mellom et påstått sviktende tilsyn og noen av ankemotpartenes skader.

Oppreisning for ikke-økonomisk skade faller utenfor arbeidsgiveransvaret etter skadeserstatningsloven § 2-1. Ansvar påhviler skadevolder personlig, og det forutsetter at vedkommende har handlet forsettlig eller grovt uaktsomt, jfr. skadeserstatningsloven § 3-1. Staten er ingen person, men den kan pålegges å betale oppreisning hvis det foreligger organansvar. Organansvaret omfatter Stortinget og regjeringen, statsrådene og departementene ned til departementsråden. Ingen av dem har handlet forsettlig eller grovt uaktsomt i forhold til noen av ankemotpartene.

Staten er ikke ansvarlig for testdykkene ved NUI. Av ankemotpartene deltok Angus Kleppe i prosjektet Statpipe/3DP i 1983 og Magn Muledal deltok i OTS III-prosjektet i 1986. Ved de øvrige testdykkene deltok ingen av ankemotpartene, og disse dykkene er derfor uten betydning for saken. NUI er et eget rettssubjekt, uavhengig av staten. Staten deltok ved finansieringen av et av dykkene i 1980, og gjennom det såkalte FUDT-programmet av et dykk i 2002. Oljedirektoratet var også representert i styringsgruppen for 2002-dykket. Ingen av de øvrige forsøksdykkene var finansiert eller initiert av staten. At ansatte i Oljedirektoratet var til stede som observatører, påfører ikke staten erstatningsansvar. Virksomheten ved NUI er ikke undergitt regelverket i Nordsjøen og Arbeidstilsynet har tilsynsmyndigheten. Et ansvar for staten måtte i så fall begrunnes i svikt hos Arbeidstilsynet, men noen slik svikt er ikke påvist.

Rådet for medisinsk forskning hadde gjort en etisk vurdering av forsøksdykkene på grunnlag av reglene i Helsinkideklarasjonen. Den ble utarbeidet av Verdens legeförening i 1964 og er i dag den mest sentrale profesjonsnorm på området for medisinsk forskning. Forsøkspersonene fikk full informasjon om hvilke forsøk som skulle gjøres. Utprøving av nødprosedyrer inngikk i søknadsgrunnlaget til etisk komité. Det er derfor ingen grunn til å tro at dykkerne ikke var informert om også denne delen av forsøkene, herunder forsøk på hurtig oppstigning i tilfelle en nødevakuering.

Staten bestrider at Norge har krenket noen bestemmelse i menneskerettskonvensjonene i forhold til Nordsjødykkerne.

Generelt anfører staten at norske domstoler – hvor det er tvil om hvordan EMK skal forstås – ikke bør anlegge en for dynamisk tolkning av konvensjonen. Som alminnelig regel kan norske domstoler ved tolkningen av EMK heller ikke bygge inn sikkerhetsmarginer mot at Norge dømmes for konvensjonsbrudd, jfr. Rt. 2000 side 996. Skadelidte har bevisbyrden i EMD på samme måte som for norske domstoler. Bestemmelsene er aldri blitt anvendt i arbeidsforhold for en bestemt gruppe arbeidstakere.

EMK artikkel 41 forstås ikke slik at den krenkede nødvendigvis har et krav på erstatning for krenkelsen. Spørsmålet er om en konstatering av krenkelse gir et tilstrekkelig effektivt botemiddel. EMDs praksis viser eksempler på begge deler, jfr. Rt. 2006 side 582.

Etter statens syn har Åsbjørn Jørgensen ikke prosessuell adgang til å kreve fastsettelsesdom for de påståtte konvensjonskrenkelsene. Adgangen til å kreve fastsettelsesdom for konvensjonsbrudd er drøftet blant annet i Rt. 1994 side 1244, Rt. 2003 side 301, NOU 2001:32, Ot. prp. nr 51 (2004-2005) side 153-155. Konklusjonen på drøftelsene blir etter statens oppfatning at den som mener seg utsatt for påståtte konvensjonsbrudd ikke har krav på at krenkelsen uttrykkes i en fastsettelsesdom hvis de påståtte bruddene behandles som en del av grunnlaget for hans erstatningskrav.

Når det så gjelder spørsmålet om staten har krenket noen av ankemotpartenes rettigheter etter menneskerettskonvensjonene, er staten enig med tingretten og tingrettens begrunnelse. EMK artikkel 2 forbyr staten å berøve et individ livet, men staten har også en positiv forpliktelse til å hindre at andre gjør det. EMD har likevel ikke utviklet noen generell læresetning om slike positive forpliktelser, jfr. Cordula Dröge: Positive Verpflichtungen der Staaten in der Europäischen Menschenrechtskonvention side 379. Statens myndigheter må ha gjort alt som med rimelighet kunne ventes av dem for å avverge en reell og umiddelbar fare for livet, som de hadde eller burde hatt kunnskap om, jfr. Theori and Practice of the European Convention on Human Rights side 363, og Erik Møse: Menneskerettigheter side 193. Staten bestrider å ha handlet mot denne normen.

Av EMK art. 3 og SP art. 7 fremgår at ingen må utsettes for tortur eller annen nedverdiggende behandling. Bestemmelsen er nærmere omtalt i Njål Høstmælingen: Internasjonale menneskerettigheter sidene 146 og 150. Bestemmelsens anvendelse på medisinske forsøk omhandles i Manfred Nowak: U.N. Covenant on Civil and Political Rights (2. utgave) side 190. Staten bestrider at dykkene i Nordsjøen var medisinske eksperimenter og at dykkerne for øvrig er blitt behandlet på en måte som innebærer konvensjonsbrudd.

I EMK art. 8 vernes retten til respekt for privatlivet og familielivet. EMDs dommer vedrørende denne bestemmelsen gjelder vern av hjemmet, ikke av arbeidsmiljøet. Dette gjelder også den før omhandlede dommen i van Dijk m.fl. side 892. Her forelå en akutt eksplosjonsfare og myndighetene drev det anlegget som eksploderte og rammet syv hjem. Denne dommen er ikke overførbar på arbeidslivet på 1970-tallet. Det bestrides at dykkervirksomheten i Nordsjøen innebærer en krenkelse av denne bestemmelsen.

Dag Vilnes har også påberopt seg EMK art. 14 om diskriminering på grunnlag av status ettersom dykkerne – i motsetning til andre arbeidstakere – fra 1978 skulle ha vært omfattet av arbeidsmiljøloven. Art. 14 forbyr kun en forskjellsbehandling ved anvendelsen av EMKs bestemmelser, jfr. van Dijk m.fl. side 1028. Bestemmelsen er således avledet av de øvrige rettighetsbestemmelsene. Uansett er det ingen usaklig forskjellsbehandling om det er sjøloven eller arbeidsmiljøloven skal gjelde for dykkervirksomheten.

ØSK artiklene 6 og 7 må ses i sammenheng med artikkel 2. Retten til arbeid og rettferdige og gode arbeidsvilkår uttrykker en målsetting. Av bestemmelsene kan det ikke utledes noen individuelle rettigheter som kan håndheves for domstolene, jfr. Ot. prp. nr. 3 (1998-99) side 63 og Torkel Opsahl: Internasjonale menneskerettigheter En innføring side 67.

Erstatningsansvar forutsetter årsakssammenheng mellom den påståtte skadevoldende handlingen og skaden. Handlingen må være en nødvendig betingelse for skaden, og en så vesentlig del av hendelsesforløpet at det er naturlig og rimelig å knytte ansvar til den, jfr. Rt. 1992 side 64. Årsakskravet varierer med ansvarsgrunnlaget.

Skadelidte må sannsynliggjøre årsakssammenhengen. Bevisbyrden snus likevel hvis skadevolder påberoper seg et alternativt hendelsesforløp, jfr. Rt. 1999 side 1373. Staten frafaller imidlertid anførselen at Muledals KOLS kan være forårsaket av røyking og en slik alternativ årsak. I Rt. 1998 side 1565, legges visse rettslige føringer på bevisbedømmelsen som må gjelde også i vår sak. Samtidige bevis tillegges særlig stor vekt, og årsaksforholdet må så langt mulig bedømmes i lys av allment akseptert medisinsk viten.

Det skal foretas en konkret tapsberegning for hver av de skadelidte, jfr. Rt. 2003 side 338. Beregningen må bli svært skjønsmessig, særlig fordi mange usikkerhetsfaktorer er knyttet til en hypotetisk karriere. Her må det blant annet hensyntas hvor lenge den skadelidte har

bedrevet metningsdykking. Desto lengre tid, desto kortere tid av dykkerkarrieren gjenstår. Det kan ikke legges til grunn at samtlige dykkere ville ha fortsatt til de ble 55 år gamle. Dykkerne må føre bevis for tapets størrelse. Når de påstår at de ville ha fått betydelige lønnsbøker, skjerpes kravet til de bevis som skal sannsynliggjøre tapet. Partene er enige om å legge 12% skatteulempe til grunn for beregningen av fremtidstapet. Skadetidspunktet må justeres til det tidspunkt da skaden materialiserte seg i endringer i lønnsutviklingen.

Ménerstatning forutsetter at den skadelidte er påført en varig og betydelig skade i medisinsk forstand. Sentrale faktorer ved beregningen er invaliditetsgrad og skadelidtes alder. Skaden må kunne tilbakeføres til dykkingen. Ved konkurrerende skadeårsaker må det benyttes en reduksjonstabell.

I erstatningsutbetalingen må det gjøres fradrag for kompensasjoner som dykkerne har mottatt fra annet hold, jfr. skadeserstatningsloven § 3-1 tredje ledd og Rt. 2007 side 1415.

Stortinget vedtok en billighetserstatning i form av et individuelt engangsbeløp på inntil 200.000 kroner. Ordningen trådte i kraft 1. juli 2000. Kompensasjonen ble gitt til dykkere som mottok uførepensjon fra Folketrygden, og som var mer enn 50% arbeidsufør. Ordningen var ment som en særskilt kompensasjon for Nordsjødykkere med varig helsesvikt. Departementet tok ikke standpunkt til – eller utelukket – eventuelle vanlige sivilrettslige erstatningskrav, jfr. St. prp. nr. 61 (1999-2000) side 86-87. Beløpet ble senere forhøyet til 300.000 kroner.

Statoil etablerte den 1. november 2001 en søknadsbasert kompensasjonsordning, uavhengig av om søkeren hadde vært ansatt i selskapet, jfr. Stein Husby i Festskrift til Carl August Fleischer (2006) side 272. Samlet støtte kunne komme opp i 750.000 kroner.

I påvente av utbetalingene ble det i 2003 ble det vedtatt en straksordning, som innebar at Nordsjødykkerne fikk utbetalt inntil 200.000 kroner etter individuell vurdering. Det ble forutsatt at utbetalingene kom til fratrekk i en eventuell kompensasjonsordning, jfr. St. prp. nr. 85 (2002-2003) side 1-2.

Kommunalkomiteén innstilte i Innst. S. nr. 137 (2003-2004) på en kompensasjonsordning til Nordsjødykkerne med 40G som maksimal utbetaling, eller cirka 2,3 millioner kroner. I tillegg til den økonomiske kompensasjonen fikk dykkerne et oppreisningsbeløp på 200.000 kroner. Ordningen ble vedtatt ved kgl. res. av 4. juni 2004. Komiteéns flertall la vekt på å komme frem til en standardisert erstatning som ville være enkel å betjene og som ikke medførte en omfattende prøving av hver enkelt dykker. Utbetalingene etter straksordningen kom til fradrag. Det var tilstrekkelig at den medisinske undersøkelsen på Haukeland sykehus viste at det er sannsynlig at helseskadene er relatert til dykking, noe som skulle svare til det etiske prinsippet at tvilen skulle komme dykkerne til gode.

Endelig kommer utbetalinger etter en tariffestet forsikringsordning for dykkere som av helsemessige årsaker mistet dykkerlisensen, den såkalte "Loss of licence"-ordningen. Ordningen var forankret i tariffavtaler, og premien ble betalt av arbeidsgiveren.

For Jørgensens del kommer fradrag for ytelser under yrkesskadeforsikringen.

Frdragene må gjøres i netto lidt inntektstap på det tidspunkt da kompensasjonen kom til utbetaling. Eventuelt gjestående fradragsbeløp går til fradrag i øvrige erstatningsposter.

Partene er enige om at trygdeytelsene og yrkesskadeforsikringen skal gå til fradrag i erstatningen. Staten anfører imidlertid at det må gjøres fullt fradrag også for det individuelle engangsbeløpet på 200.000 kroner, utbetalingene fra Statoil, kompensasjonen på inntil 40 G, samt utbetalinger under Loss of licence-ordningen, jfr. skadeserstatningsloven § 3-1 tredje ledd annet punktum, hvorefter det ved erstatningsutmålingen kan tas hensyn til forsikringsytelser som ikke går inn under bestemmelsens første punktum, til annen vesentlig støtte som skadelidte har fått eller kommer til å få som følge av skaden og til forholdene ellers. Staten finner en viss støtte for sitt syn i Rt. 2007 side 1415.

Det foreligger kompensasjonsrelevans for alle utbetalingene. Billighetserstatningen på 200.000 kroner og kompensasjonen opptil 40 G er begge utbetalt av det samme ansvarssubjektet, staten, som erstatningskravet nå rettes mot. Begge ordningene er knyttet til uføregrad og skulle kompensere for inntektstap og utgifter, jfr. Innst. S. (2003-2004) side 8. Statoilordningen omfattet tidligere dykkere som hadde fått nedsatt arbeids- og ervervsevne som følge av dykking i Nordsjøen, og var en direkte oppfølging av statens utbetalinger, jfr. Festskrift til Carl August Fleischer side 271-272. Loss-of licence-forsikringen skal erstatte inntektsbortfallet når helsesertifikatet inndras. Det er den samme skaden som utløser erstatningskravet mot forsikringsordningen og mot staten. At ordningen er tariffestet, må være uten betydning for spørsmålet om den skal gå til fradrag.

Uansett er det for 40 G-ordningen forutsatt at utbetalingene skulle gå til fradrag. Ordningen trådte i stedet for en utmåling etter vanlige erstatningsrettslige prinsipper, og det er direkte sagt at utbetalingene skal gå til fradrag i en personskadeerstatning for samme skade som søkeren senere eventuelt blir tilkjent gjennom et sivil erstatningssøksmål, se side 5 og vedlegg 2 til kgl. res. av 3. juni 2004.

Når det gjelder 40 G-ordningen skal det også gjøres fradrag på avtalerettslig grunnlag. Søknadsskjemaet har en rubrikk hvor hver av ankemotpartene har krysset av for at de aksepterer fradrag, og det er ingen holdepunkter for at noen av dem har handlet under tvang.

Fradragene må gjøres i den måned utbetalingen ble foretatt, men før påslag for skatteulempe. Dersom fradragspostene overstiger netto lidt inntektstap, skal det gjøres fradrag i de øvrige erstatningsposter.

Staten aksepterer at det er årsakssammenheng mellom Angus Kleppes dykkervirksomhet i Nordsjøen og diagnosen PTSD, lettgradig encefalopati, smertetilstand og søvnforstyrrelser. Når det gjelder ansvar på subjektivt grunnlag vil imidlertid årsakssammenhengen bero på hvilken uaktsomme handling staten holdes ansvarlig for.

Staten aksepterer at Kleppe i dag er 100% ervervsufør på grunn av dykkingen, og at skaden materialiserte seg på 1990-tallet. Uten skaden ville han sannsynligvis hatt lønn som dykkerleder eller tilsvarende. Tingrettens erstatningsberegning kan i hovedsak legges til grunn med enkelte korrigeringer. Tingretten har feilaktig anvendt forsinkelsesrente istedenfor avsavnsrente på 5%. Tingretten har også utmålt ménerstatningen på grunnlag av på 45% medisinsk invaliditet, men staten aksepterer at invaliditetsgraden settes til 40%. Tingretten har også blandet sammen strakshjelpen og kompensasjonsordningene.

Staten aksepterer at det er årsakssammenheng mellom Vilnes' dykkervirksomhet i Nordsjøen og hans lettgradige encefalopati og forverring av personlighetsforstyrrelse. Hørselskaden har mest sannsynlig andre årsaker, mest nærliggende er Vilnes' støyopplevelser i marinejegerkorpset. Staten aksepterer en samordnet medisinsk invaliditetsgrad på 28%.

Vilnes har imidlertid ikke lidt noe økonomisk tap som skyldes dykkingen. Skaden fikk ingen innvirkning på inntektsevnen før i 2002. Etter dykkerkarrieren har han drevet blant annet med å utvikle patenter, og han har til dels hatt gode inntekter som selvstendig næringsdrivende. Til Lossiuskommisjonen uttalte han at han fungerte godt i jobben. I forhold til dykkerskadene må det legges til grunn at han har en restarbeidsevne. Han har ikke sannsynliggjort at han ville ha fortsatt som dykker eller dykkerleder. Tapsberegningene hans er urealistiske. Vilnes har uansett ikke noe grunnlag for å kreve oppreisning for ikke-økonomisk skade. Beløpet som er krevet, er iallfall for høyt. Ménerstatningen må i tilfelle beregnes på grunnlag av 28% medisinsk invaliditet.

Staten aksepterer at det er årsakssammenheng mellom Muledals dykkervirksomhet og hans KOLS og lettere grad av encefalopati. Derimot bestrides hans påståtte psykiatriske diagnose. Han depressive symptomer skyldes andre forhold, og noen slik diagnose er heller ikke nevnt tidligere. Øresus har han hatt siden han drev anleggsdykking. Medisinsk invaliditet gir 15% for KOLS og 20% for hjerneskaden. Samordnet blir invaliditetsgraden litt over 30%. Restarbeidsevnen utgjør 50%. Uten skaden aksepterer staten at Muledal ville ha fortsatt dykkingen ytterligere 4 år, men den bestrider at han deretter ville ha blitt dykkerleder. Mest sannsynlig ville han ha gått over i landbasert virksomhet. Staten

aksepterer imidlertid ménerstatning etter fremlagt beregning. Tingretten har på side 90 i dommen også for Muledal blandet ytelsene som kommer til fradrag.

Staten aksepterer at det foreligger årsaksammenheng mellom Jørgensens dykkervirksomhet og hans PTSD, men ikke mellom dykkingen og hans hjerneskade og nevropsykologiske skade. Staten aksepterer en medisinsk invaliditet på 25%, hvorav to tredjedeler skyldes dykkingen. En eventuell ménerstatning må ta utgangspunkt i en invaliditet i overkant av 15%. Tingretten har korrekt lagt til grunn at de kompensasjonene som Jørgensen har mottatt overstiger tapet. Det bestrides at Jørgensen uten skaden ville ha fortsatt som dykkerleder lenger enn han gjorde. Han hadde forskjellige arbeidsforhold og utøvet risikoidretter som paragliding. Tapet materialiserte seg etter dykkingen og inntektsevnen ble redusert fra og med 1999 og utover. Han har fortsatt en restarbeidsevne. Inntektene er vurdert alt for høyt. De forutsetter at Jørgensen ville ha fortsatt som metningsdykker i mange år, en antakelse det ikke finnes dekning for. Heller ikke er det ført tilstrekkelig bevis for at inntektene ville ha gjort et hopp fra 1997-98. Også her blander tingretten straksordningen med 200.000 kronersordningen.

Staten v/ arbeids- og inkluderingsdepartementet har nedlagt denne påstand:

Staten v/ Arbeids- og inkluderingsdepartementet frifinnes.

Ankemotpartene – Åsbjørn Jørgensen, Angus Kleppe, Magn Muledal og den ene **hjelpeintervenienten**, OffhoreDykkerUnionen – har sammenfatningsvis anført:

Mange nordsjødykkerne følte utover i 1980-årene at arbeidsevnen gradvis forsvant, og at de måtte feile noe helsemessig. De har valgt å saksøke staten fordi staten etter deres oppfatning bør stå ansvarlig for de skadene som de er påført. Det tok tid før diagnosene ble stilt, og mange var ansatt hos forskjellige dykkerselskaper og operatører. Derfor er det ikke lenger mulig å påvise hvilken arbeidsgiver den enkelte var ansatt hos da skadene oppstod. Da skadene endelig ble konstatert, var det gått lang tid.

Ansvarsgrunnlagene anføres alternativt å være skyldansvar eller objektivt ansvar. Som et tredje ansvarsgrunnlag anføres at staten har brutt sine forpliktelser etter EMK og andre menneskerettskonvensjoner.

Som skadevolder må staten ses på som en enhet. Det kan ikke skilles mellom de enkelte statsorganers beslutninger. Staten kan ikke, like lite som et privat rettssubjekt, organisere seg bort fra sitt ansvar. Dykkernes anførsler er knyttet til svikt i forvaltningen. De stolte på at staten ville foreta seg det nødvendige i saken, jfr. Viggo Hagstrøm: Offentligrettslig erstatningsansvar (1987) side 364-365 med henvisning til Rt. 1967 side 1248.

Bevilgningsrammene er ikke avgjørende for statens erstatningsansvar. Statens utgifter til kontroll av petroleumsvirksomheten kan stort sett kreves refundert av rettighetshaveren med hjemmel i konsesjonsresolusjonen. Samtidig er det myndighetene som fastsetter omfanget av arbeidet. Under disse omstendigheter kan bevilgningssituasjonen vanskelig være noe unnskyldende moment ved vurderingen av statens ansvarsmessige stilling, jfr. Knut Kaasen i tidsskriftet *Marius* nr. 95/1984 side 5. Svikten er dessuten ikke bare knyttet til ressursmangler, men gjelder også regelverket og manglende tilsyn.

Hjemmelen for å gjøre staten ansvarlig på subjektivt grunnlag følger av skadeserstatningsloven § 2-1. Arbeidsgiver svarer for skade som voldes forsettlig eller uaktsomt under arbeidstakers utføring av arbeid eller verv for arbeidsgiveren, idet hensyn tas til om de krav skadelidte med rimelighet kan stille til virksomheten eller tjenesten, er tilsidesatt. Dykkerne anfører at staten har tilsidesatt de krav som dykkerne med rimelighet kunne ha stilt til dens virksomhet, at tilsidesettelsen var uaktsom, og at de derved er påført skade.

Det offentliges erstatningsansvar beror på en vurdering av hvilke krav som med rimelighet kan stilles til virksomheten eller tjenesten. Ved denne vurderingen må det tas hensyn til skaderisikoen, hvilke ressurser som står til myndighetenes rådighet, arten av de skadede interesser og skadelidtes forsikringsmuligheter, jfr. Hans Petter Graver: *Alminnelig forvaltningsrett* (3. utgave) side 628. Oppfatningen om at det gjelder en mildere aktsomhetsnorm for det offentliges kontroll- og servicevirksomhet, er i det vesentlige forlatt. At skaden er skjedd under utøvelse av offentlig kontroll-, service- eller bistandsvirksomhet, er derfor et utilstrekkelig argument for å anvende en mildere aktsomhetsnorm. I denne saken er det ingen grunn til å fravike den alminnelige aktsomhetsnormen. Staten er involvert i oljeutvinningsvirksomheten og dykking er en del av denne. Risikoen for dykkerne er skapt av statens aktive handlinger. Dette må være utgangspunktet for vurderingen av hva som med rimelighet kan forventes av staten, jfr. Rt. 2000 side 253. Uansett er ikke den mildere normen overholdt.

Staten hefter for feil begått i forbindelse med myndighetsutøvelse. Den hefter også for kumulative og anonyme feil. Det er ingen betingelse for statens erstatningsansvar at enkelte arbeidstakere eller representanter for myndighetene kan pekes ut. Det avgjørende blir om at aktsomhetsnormen samlet sett er overtrådt, jfr. Rt. 1992 side 453 og Nygaard side 216 og 242-244.

Hvis et forvaltningsorgan burde ha forstått at et vedtak ville medføre skade, foreligger det en uaktsom skadeforvoldelse, jfr. Kaasen side 49. Oljedirektoratet utførte en aktiv myndighetsutøvelse ved å gi regler og treffe en rekke vedtak, herunder dispensasjonsvedtak.

Dispensasjonspraksisen var til dels ulovlig, den medførte en øket risiko for ulykker, og den utstrakte bruken av dispensasjoner bidro til å øke belastningen for dykkerne og førte til skader. Dykkerne fikk lengre tid i metning og umbilicalen ble forlenget. Lengre metningstid utgjør en økt risiko for at dykkerne blir slitne og utmattet. Lengre umbilical øker stressnivået og forverrer de psykiske skadevirkningene. En rekke dispensasjoner ble gitt uten annen vurdering i Oljedirektoratet enn å konstatere at alle impliserte i operasjonen var enige om at dispensasjon kunne gis. Vedtakene ble som oftest ikke begrunnet. Ofte var dispensasjonene ikke begrenset til en enkelt dykkeroperasjon, men de kunne bli gitt for hele sesonger av gangen. Ankemotpartene er påført nevrologiske skader, og undersøkelsene på Haukeland sykehus viser en sammenheng mellom dykking og nevrologiske funn. Selv om skaden ikke kan tilbakeføres til den enkelte metning, er det mest sannsynlig at dispensasjonspraksisen iallfall har forverret skaden.

Staten opptrådte på en måte som skapte forventinger hos dykkerne om at den ville ivareta deres sikkerhet, jfr. Hagstrøm side 363 med henvisning til Rt. 1967 side 1248. Staten var ved lov pålagt å føre et forsvarlig tilsyn, derunder å undersøke og godkjenne dykkeroperasjonene. Oljedirektoratet var synlig med i dykkervirksomheten på flere områder. Det initierte forskning, testdykk, kommenterte forskningsarbeid og deltok i diskusjonene i ulike fora. Staten, både ved Arbeidstilsynet og senere Oljedirektoratet, var klar over at det var store mangler ved dykkernes sikkerhet. Dette gjaldt særlig mangel på standardiserte, sikre og trygge dekompresjonstabeller, adekvat yrkesopplæring, helsekontroll, mangelfull beredskap og evakueringsmuligheter under metning, utilstrekkelige regler, lovverk og offentlig kontroll. Statens myndighetsutøvelse var for passiv i forhold til sikkerhetsarbeidet.

Regelverket var ikke tilfredsstillende. Dykkingen var i praksis uregulert helt frem til 1978 til tross for at nordsjødykkingen innebærer en meget høy ulykkesrisiko. Offentlig regulering av en virksomhet som denne er helt nødvendig. Det var ingen standardiserte dekompresjonstabeller og heller ingen utdannings- og sertifikatordning. Disse manglene øket stressnivået, særlig fordi manglene førte til tvil om dykkerkolleger og overordnede, som livet kunne avhenge av, hadde tilstrekkelige kunnskaper og erfaring til å utføre sine arbeidsoppgaver. Standard dekompresjonstabeller ble utarbeidet først i 1991. En sertifikatordning ble etablert i 1980, men med en overgangsordning som ble strukket uforsvarlig langt ut i tid.

Tilsynet med dykkingen var mangelfullt. Arbeidstilsynet manglet ikke bare ressurser, men vedkommende som foresto tilsynet manglet også nødvendig kompetanse. Det tok lang tid å få ting gjennomført. Overgangen til Oljedirektoratet medførte ikke store forandringer. Sikkerhetsforskriftene la opp til en internkontroll. Dette er en kontrollform som stiller strenge krav til tilsynsorganet. Det må kontrollere at internkontrollen gjennomføres. Oljedirektoratet visste imidlertid at internkontrollen ikke kunne fungere, og at operatørene ikke kunne forvalte det ansvaret de etter sikkerhetsforskriftene var pålagt. Sikkerheten var

konjunkturavhengig. Dekompresjonstabellene var et konkurranseelement mellom dykkerselskapene, der selskapene med de raskeste, og dermed de farligste tabellene, vant anbudsrundene. Dykkerne tapte økonomisk på å melde fra om uheldige forhold, noe som førte til en omfattende underrapportering, blant annet om tilfeller av trykkfallsyke. Underrapporteringen førte også til at registreringen av ulykker og andre uønskede hendelser ble mangelfull. Problemet med underrapportering var kjent for Oljedirektoratet. Strengere krav ble innført i 1985 etter initiativ fra Statoil. Det var ikke aktsomt av Oljedirektoratet å lene seg tilbake for å la selskapene finne ut av dette selv, sml. Rt. 2002 side 654 og Graver side 526.

Enkle regelendringer kunne ha forbedret sikkerheten. Dekompresjonstabellene varierte betydelig selskapene imellom. Faren for trykkfallsyke henger sammen med dekompresjonstiden. Raske dekompresjonstabeller øker risikoen, langsomme tabeller reduserer den. Dette var alminnelig kunnskap også i 1970- og 1980-årene. Likevel utarbeidet ikke Oljedirektoratet standardiserte tabeller før i 1991. Senere har trykkfallsyke så å si ikke forekommet. Kleppe og Jørgensen opplevde begge trykkfallsyke på grunn av for raske dekompresjonstabeller. Muledal ble påført lungeskade på grunn av gassblandingen som inngikk i en slik tabell. Oljedirektoratet var pålagt å godkjenne operasjonene, men de ansatte manglet tilstrekkelig kompetanse, og de behersket heller ikke tabellene. Det virker som om de bare ga opp.

Forskningen på mulige senskader var mangelfull. Det er mulig at detaljene om langtidsvirkningene var uklare. Men kunnskapen kom utover på 1980-tallet. I 1985 påpekte dr. Stein Tønjum ved NUI muligheten for at langvarige metningsdykk kunne ha direkte uheldige helsemessige konsekvenser. Psykologspesialist Kari Troland offentliggjorde i 1989 en undersøkelse der hun konkluderte med at hun i sitt utvalg av tidligere nordsjødykkere fant betydelige psykiske plager, og at et betydelig antall fullt ut fylte kriteriene for PTSD. Mange av forskerne på området var tilknyttet oljeindustrien, og det hersket en uvilje internasjonalt mot å anerkjenne slike sammenhenger. Oljedirektoratet manglet kompetanse selv og måtte lene seg på oljeindustrien, som også finansierte forskningen. Det var lett å skaffe forskningsmidler til å forske på dype dykk, men ikke på virkningene av "hverdagsdykkingen". De opplysninger som forelå om dykkingens mulige langtidsvirkninger, burde iallfall ha ført til at Oljedirektoratet la til grunn et føre-var-prinsipp.

Kleppe og Muledal deltok i forsøksdykkene ved NUI. Disse dykkene var uforsvarlige, og de skulle aldri ha vært tillatt. De fravek den beskrivelsen som var forelagt Rådet for medisinsk forskning for etisk vurdering, og dykkerne fikk ikke fullstendig informasjon om hvilke forsøk som skulle utføres. Mange av deltakerne fikk varige skader. Staten initierte dykkene ettersom det lå som en forutsetning for å få tillatelse til å føre rørledninger over Norskerenna at verifikasjonsdykk skulle utføres. Staten hadde også tilsynsansvar. Om tilsynsansvaret lå under Arbeidstilsynet eller Oljedirektoratet, må være uten betydning.

Dykking må anses for å være en farlig bedrift eller en virksomhet som ligger i kjerneområdet for det objektive erstatningsansvar. Den innebærer en stadig, typisk og ekstraordinær risiko for utøverne. Så vel reparasjonshensynet som en interesseavveining mellom dykkerne og staten tilsier at staten bør holdes økonomisk ansvarlig for dykkernes skader, sml. Rt. 2006 side 690. Petroleumsindustrien er helt avhengig av dykkernes virksomhet, og den tilfører staten og fellesskapet store økonomiske fordeler. Da er det rimelig at staten også bærer omkostningene ved virksomheten, ikke den enkelte dykkeren som kommer til skade. Dykkerne må – i motsetning til staten – ta hele tapet selv.

For å holde noen erstatningsansvarlig på objektive grunnlag, må skadevolderen i utgangspunktet være eier eller innehaver av den skadevoldende virksomhet eller bedrift. Vedkommende kan imidlertid ha sterk nok tilknytning også på annet grunnlag, jfr. Nygaard side 254.

Staten eier oljeressursene, jfr. någjeldende petroleumslov § 1-1. Retten til utvinning overføres fra staten som eier til utøveren av virksomheten. Dette er spesielt for oljesektoren. Vanligvis overføres selve rettigheten mellom andre rettssubjekter, og statens rolle er begrenset til å godkjenne, gi konsesjon, til overføringen, jfr. Kaasen side 229. Verken staten eller andre eiere kan organisere seg bort fra erstatningsansvaret.

Økonomiske interesser og påvirkningsmuligheter kan etter omstendighetene gi sterk nok tilknytning til å begrunne et objektive erstatningsansvar, jfr. Rt. 1983 side 1052. Staten har store inntekter av oljevirkosomheten gjennom SDØE-andeler, skatter og avgifter. Dykking er en sentral del av denne virksomheten, fra leting til utvinning, og staten har en rekke virkemidler for å redusere risikoen for dykkerne. Staten kan i egenskap av å være eier av ressursene, lovgiver, og konsesjonsmyndighet sette vilkår for utvinningen. Den har kontroll- og tilsynsmyndighet, og kan derigjennom avdekke problemene ved inspeksjoner. Den kan gi de nødvendige pålegg for å rette forholdene, eventuelt kan den stanse en operasjon hvis risikoen blir uakseptabelt høy. For testdykkenes del kommer i tillegg at de stod i nær sammenheng med oljevirkosomheten. Forsøkene ble utført på grunn av virksomheten i Nordsjøen, og staten initierte dem. Staten kan ikke gjøre noe med at dykking er risikofylt, men den kan gi dykkerne bedre vern ved etter evne å redusere risikomomenter.

Det er tvilsomt om staten kan påberope seg ansvarsfrihet for skader som påføres arbeidstaker og som er et utslag av den normale yrkesrisiko, jfr. Rt. 2001 side 1646. Uansett må ansvarsfriheten forutsette at skaden er forårsaket av en risiko som er kjent for arbeidstakeren. Dykkerne var ukjent med mulighetene for å bli påført langtidsskade fordi de ble fortalt at dykking i seg selv var ufarlig. Synspunktet om at arbeidstakers valg av yrke innebærer en aksept av risiko, kan ikke utstrekkes til ukjente farer og farer av ukjent omfang.

Som et tredje ansvarsgrunnlag anføres at staten har krenket dykkernes rettigheter etter EMK og andre menneskerettskonvensjoner. Krenkelsene medfører erstatningsansvar for staten etter skadeserstatningsloven § 2-1.

Staten er forpliktet av menneskerettskonvensjonene fra ratifikasjonen. Fra 1994 ble statens plikt til å respektere og sikre menneskerettighetene tatt inn i grunnloven, grunnlovens § 110 c. Fra 1999 gjelder konvensjonene som norsk lov med forrang foran annen lovgivning, jfr. menneskerettsloven §§ 2 og 3. Før vedtakelsen av menneskerettsloven ble det antatt at norsk rett stemte med statens folkerettslige forpliktelser. Norske domstoler skal benytte de samme tolkningsprinsipper som EMD, jfr. Rt. 2000 side 996.

Staten er forpliktet til å treffe de nødvendige lovgivningstiltak for å sikre individenes rettigheter og friheter etter menneskerettskonvensjonene, jfr. EMK art. 2 og SP art. 2. nr. 2. Den må gjøre hva som med rimelighet kan forlanges for å hindre krenkelse, jfr. EMDs dom av 26. oktober 2006 (Ledyayeva m.fl. v. Russia). Enhver har rett til en effektiv nasjonal prøvning av påståtte konvensjonskrenkelser, jfr. EMK art. 13 og 35, samt SP art. 2 nr. 3.

Den hvis menneskerettigheter er krenket, har rettslig interesse i å få krenkelsen fastslått i fastsettelsesdom mot staten, jfr. tvistemålsloven § 54. Kravet om fastsettelsesdom gjelder kun for Jørgensen fordi Kleppe og Muledals anke på dette punktet er rettskraftig avvist fra domstolene av formelle grunner. Tvistemålsloven § 54 må tolkes i lys av formålet med vedtakelsen av menneskerettsloven, som var å styrke menneskehetsrettighetenes stilling i norsk rett, jfr. menneskerettslovens § 1 og Rt. 2003 side 301. Den nye tvisteloven hjemler riktignok ikke uten videre et krav om fastsettelsesdom for konvensjonskrenkelser. Det er imidlertid ikke utelukket at krenkelsen kan komme til uttrykk i domsslutningen hvis dette innebærer den form for reparasjon som er nødvendig og tilstrekkelig i forhold til konvensjonen, jfr. Ot. prp. nr. 51 (2004-2005) side 152 ff. For øvrig er anken innlevert før tvisteloven trådte i kraft, og den skal derfor behandles etter tvistemålslovens regler.

Reelle hensyn taler for at det bør avsies dom for konvensjonsbrudd. En dom vil bety en moralsk oppreisning for et stort antall dykkere og deres pårørende. Flere dykkere er avgått ved døden siden nordsjødykkingen tok til. 28 saker er stanset i tingretten, andre er pådømt der og med forkjellig utfall. Saken har en stor prinsipiell interesse langt utover Jørgensens søksmål.

Krenkelsen av menneskerettighetene anføres å være et særlig ansvarsgrunnlag, jfr. EMK art. 13 og 41. Den krenkede har krav på et effektivt rettsmiddel mot krenkelsen. I dette tilfellet er det tale om brudd på helt sentrale bestemmelser, og det effektive rettsmiddel vil være å tilkjenne dykkerne erstatning, jfr. EMDs dommer av 29. april 2003 (McGlinchey m.fl. – Storbritannia), av 10. mai 2001 (Z m.fl. – Storbritannia), Jacobs and White: The

European Convention on Human Rights (4. utgave) sidene 470, 491, og 496. Når EMD kan tilkjenne den krenkede erstatning, tilsier sammenhengen i regelverket at nasjonale domstoler må kunne tilkjenne den krenkede en tilsvarende erstatning. Erstatning for traktatbrudd er tilkjent i Rt. 2005 side 1365, og Rt. 2006 side 582. Staten har plikt til å sørge for effektive rettsmidler, jfr. EMK art. 13 og SP art. 2 nr. 3 og EMDs dom i saken Z m.fl. v. Storbritannia.

De handlinger som konkret påberopes som menneskerettighetsbrudd er knyttet til forsøksdykkene ved NUI og hverdagsdykkingen.

Dykkingen foregikk uten arbeidstidsreguleringer. Dette førte til lange arbeidsøkter, korte hvilepauser og en uforutsigbar arbeidssituasjon. Illustrerende er Kleppes beskrivelse av sin arbeidshverdag. Arbeidstidsreguleringer ville ha bedret situasjonen og vært et middel til å hindre ulykker. Muledal opplevde flere ganger at lufttilførselen ble stoppet. Ved en anledning skjedde dette fordi kollegaen skrudde av feil kran. Her ville en ordentlig utdanning av dykkerne ha redusert faren.

Forsøksdykkene ved NUI var forsøk utført på mennesker. Deltakerne ble med vitende og vilje påført trykkfallsyke i form av såkalte bends. Den raske oppstigningen ved forsøkene på nødprosedyre påførte forsøkspersonene store smerter. Forsøkene fortsatte selv om dykkerne uttrykkelig ba dem stanset. Statens svikt var at Rådet for medisinsk forskning godkjente dykkene. Godkjennelsen ga deltakerne en falsk trygghet. Ifølge vitnet Knut Reuter manglet rådet kompetanse til å vurdere faren ved dykkene, den kontrollerte ikke gjennomføringen av dem, og Deep-X dykkene ble klarert i etterkant. Det finnes ingen opplysninger om at noen forsøksdykk ble nektet. Staten skulle ha gitt regler om rådets virksomhet som ivaretok dykkerne bedre. Forsøksdykkene var nødvendige for å få en arbeidstillatelse. Oljedirektoratet var observatør ved dykkene, dykkene stod under Arbeidstilsynets tilsyn, og Oljedirektoratet burde ha reagert da dykkene fortsatte mot forsøkspersonenes protest.

Retten til livet skal beskyttes ved lov, jfr. EMK art. 2 nr. 1. Staten må beskytte individene mot livsfare. Retten til liv gjelder på alle områder, det er ingen grunn til å unnta arbeidsplassen, jfr. EMDs dom av 9. mai 2006 (Pereira Henriques m.fl. v. Luxemburg). Staten er ikke bare forpliktet til selv å avstå fra å berøve et individ livet. Den har også en positiv plikt til å beskytte individene mot livstruende fare, jfr. EMDs dom av 9. juni 1998 (L.C.B. m.fl. v. Storbritannia). Det er uten betydning om trusselen skyldes offentlig eller privat virksomhet, jfr. EMDs dom av 30. november 2004 (Öneryildiz v. Tyrkia). Der den er skapt av en ellers lovlig virksomhet, må staten sørge for effektiv regulering, overvåking og kontroll av denne virksomheten, jfr. Jacobs og White side 64. I Nordsjøen var det ingen effektiv kontroll av dykkingen, selv om staten var fullt klar over hvilke farer den medførte.

Hvilke tiltak staten må iverksette, beror på en interesseavveining mellom individets og samfunnets interesser, jfr. EMDs dommer av 9. juni 1998 (L.C.B. m.fl. v. Storbritannia), mjus 360, og 19. februar 1998 (Guerra m.fl. v. Italia) og EMDs dom av 9. desember 1994 (Lopez Ostra v. Spania). Staten var klar over at liv gikk tapt i forbindelse med nordsjødykkingen. Da er det ikke et tilstrekkelig tiltak at inspektøren var i besittelse av et forslag til forskrifter. Tiltakene må iverksettes også.

Tiltakene må være effektive. Det er ikke tiltrekkelig å vise til tomt regelverk som ikke fungerer i praksis, jfr. EMDs dom av 17. januar 2002 (Calvelli v. Italia). I EMDs dom av 20. mars 2008 (Budayeva m.fl. v. Russland) viste domstolen konkret til hvilke tiltak myndighetene kunne ha iverksatt. Dommen har overføringsverdi til vår sak. Felles for sakene er at risikoen – i vårt tilfelle dykking – er forutsigbar, og risikoen kan forebygges. Staten kunne eksempelvis ha bedret forholdene for dykkerne ved å utarbeide standard dekompresjonstabeller og regulere arbeidstiden.

Staten har krenket dykkernes rett til respekt for sine hjem og privatliv, jfr. EMK art. 8 og SP art. 17. Disse rettighetene omfatter også retten til helse, jfr. Jacobs og White side 242, mjus. 47, og arbeidsplassen, jfr. Erik Møse: Menneskerettigheter side 433 og 438 og Z m.fl. v. Storbritannia. De dommene som det er henvist til ovenfor viser videre at de forhold som medfører krenkelse av art. 2 og 3 også fanges opp av artikkel 8. Staten må gjøre det som er nødvendig for å beskytte klagernes privatliv, jfr. Guerra v. Italia.

Hvilke tiltak som må treffes, beror på en interesseavveining mellom individet og staten, jfr. Lopez Ostra v. Spania. Staten har bevisbyrden for at interesseavveiningen er gjort og at individets interesser er ivaretatt under vurderingen, jfr. Fadeyeva v. Russland. Statens økonomiske interesser oppveier ikke hensynet til dykkernes helse.

Forsøksdykkene ved NUI innebærer en krenkelse av EMK art. 3 og SP art. 7, som beskytter individene mot å bli utsatt for umenneskelig behandling. Forsøksdykkene avvek fra Helsinkideklarasjonens anbefalte retningslinjer fra 1964 for leger vedrørende biommedisinsk forskning som omfatter mennesker. Av ankemotpartene var det Muledal og Kleppe som deltok i forsøkene. De ble ikke informert om alle sidene ved dykkene, noe som er i strid med deklarasjonens punkt 9 første setning. Dernest ble dykkene fortsatt til tross for at forsøkspersonene ønsket å avslutte forsøket, et forhold som er i strid med samme bestemmelse andre setning. Interesseområdet for EMK art. 3 og SP art. 7 berører også EMK art. 8. Et brudd på art. 3 styrker anførselen om at også art. 8 er krenket. Staten skulle ikke ha tillatt dykking på så store dyp uten oppfølging. Rådet for medisinsk forskning ga dykkerne en falsk trygghet. Et eksempel på at bestemmelsene til vern om umenneskelig behandling er kommet til anvendelse, finnes i EMDs dom av 29. april 2003 (McGlinchey v. Storbritannia).

ØSK art. 7 bokstav b gir enhver rett til trygge og sunne arbeidsforhold. Konvensjonen gir individuelle rettigheter som kan prøves ved domstolene, jfr. FNs General Comment nr. 9 av 3. desember 1998. ØSKs tilleggsprotokoll av 2008 er ratifisert av Norge og inkorporert i lovgivningen med forrang foran andre lovbestemmelser. Iallfall vil et brudd på ØSK være en tolkningsfaktor ved spørsmålet om det foreligger brudd på EMK, jfr. EMDs dom 12. desember 2001 (Bankovic m.fl. v. Belgia m.fl.).

Spørsmålet om årsakssammenheng er spørsmål om hvor stor del av dykkernes tap staten hefter for. Prinsipielt anføres at staten er ansvarlig for hele tapet.

Også spørsmålet om årsakssammenheng må løses ut fra en fri bevisvurdering der det mest sannsynlige resultatet må legges til grunn. Skadelidte har bevisbyrden, men bevisbyrden snus i de tilfellene hvor skadevolder anfører at skaden ville ha blitt påført uansett, jfr. Rt. 1997 side 883 og Rt. 1999 side 1493. Årsaksspørsmålet har en rettslig og en faktisk side.

Hva som rettslig ligger i kravet til årsakssammenheng fremgår blant annet av Rt. 1992 side 64 og Rt. 2001 side 320. Sammenfatningsvis må hendelsen ha vært en nødvendig betingelse for skaden. Hendelsen må dessuten ha vært et såpass vesentlig element i årsaksbildet at det er naturlig å knytte ansvar til den. Ved flere samvirkende årsaker, hefter hver skadevolder for hele tapet.

Dernest er årsakssammenheng et rent bevismessig spørsmål. Her inngår flere momenter i en helhetsvurdering, innbefattet de rent medisinske spørsmål. Staten har akseptert årsakssammenheng mellom nordsjødykkingen og dykkernes skader.

Årsakssammenhengens faktiske side dekkes i det vesentlige av statens erkjennelse. Uenigheten gjelder graden av uførhet og Muledals og Jørgensens skader.

Ved bevisvurderingen må det legges mindre vekt på de rettsoppnevnte sakkyndiges arbeid. De inneholder flere faktafeil og misforståelser, arbeidet har vært utført under tidspress, og de bygger kun på kortvarig undersøkelse av den enkelte dykker. Under Kleppes partsforklaring var ingen av de sakkyndige til stede, og de hørte kun halvparten av Muledals. De har vurdert dykkernes uførhet kun ut fra dykkernes medisinske skader til tross for at en rekke andre momenter kommer inn i denne vurderingen. Ved erstatningsberegningen bør trygdens rådgivende legers vurdering legges til grunn.

Den sakkyndige Heir uttalte at 50% medisinsk invaliditet er en så høy invaliditetsgrad at det nærmer seg institusjonsopphold. Denne uttalelsen vitner om at han mangler kunnskap om invaliditetstabellen. Samordningen av skadene følger av forskriften. Ved flere skader kommer skadelidte opp i høy invaliditet uten at vedkommende er institusjonstrengende. Uttalelsen bekrefter også at trygdelegenes invaliditetsfastsettelse bør veie tyngre enn de rettsoppnevnte sakkyndiges.

For Angus Kleppes del konstateres det at staten aksepterer årsakssammenheng mellom hans uførhet og nordsjødykkingen. Han er nå plassert i gruppe 4, mellom 45 og 55% uføregrad. De rettsoppnevnte sakkyndige har gitt ham en invaliditetsgrad på 35% etter en snever vurdering av hans PTSD og hjerneskade. De har imidlertid ikke tatt hensyn til de nevrologiske skadene som Kleppe er påført, og som utgjør 20% invaliditet.

Partene er enige om at Magn Muledal har en medisinsk invaliditetsgrad på 15% for lungeskaden og 20% for diffus hjerneskade, samordnet 32% medisinsk invaliditet. Ut fra en ervervsmessig vurdering må Muledal likevel anses som 100% ufør. Han har depresjoner og svingende humør som er sekundære i forhold til skadene påført ved dykkingen. Symptomene er ikke knyttet til tap av inntekt, slik de sakkyndige legger til grunn. Muledal har i tillegg balanseproblemer, nedsatt hørsel, og det er gjort nevrologiske funn i ryggmargen, jfr. vitnet professor Bengt Elam. Disse funnene er ikke vurdert ervervsmessig. Muledal har fått gode skussmål, også av de sakkyndige. Han var ansett som en god dykker, han hadde god lønn, gode evner og viste evner til omskolering. Han er 50% ufør fra trygden med virkning fra 1996. At han mislyktes i sine forsøk på attføring, skyldes mest sannsynlig hjerneskade og psykiske problemer. Uføregraden må derfor være høyere enn trygdens, jfr den sakkyndige Reinvang. Det må legges til grunn at Muledals restarbeidsevne er illusorisk og unyttbar i dagens arbeidsmarked. Skadene skyldes nordsjødykkingen. En usikker restarbeidsevne kan ikke påvirke erstatningsfastsettelsen, jfr. Rt. 1993 side 1538 og Rt. 1997 side 883.

Åsbjørn Jørgensen lider av PTSD, ryggskader og, ifølge dr. Nyland på Haukeland sykehus, diffus hjerneskade. Det er videre gjort nevrologiske funn i ryggmargen. Jørgensens PTSD er nærmest lammende og vurderes av dr. Bru til å medføre en medisinsk invaliditetsgrad på 55%. De nevrologiske skadene er ikke utredet. De sakkyndige Heir og Weisæth satte invaliditeten til 35%, hvorav to tredjedeler er forårsaket av dykking, resten hører til det upresise uttrykket ”slumpen”. Ved vurderingen av hvilken vekt de sakkyndiges uttalelse skal tillegges, må det tas hensyn til de generelle innvendinger som er gjort mot deres arbeid. Uansett svarer staten for hele skaden selv om deler av uførheten må tilskrives andre forhold enn dykkingen, jfr. Rt. 2001 side 320. Staten hefter for hele den medisinske skaden, og trygdelegens vurdering av invaliditeten må legges til grunn. Jørgensen er utdannet i marinen, han får gode skussmål og var dykkerleder i 1987. Han fungerte i andre yrker. Alt dette vitner om gode evner inntil kreftene etter hvert tok slutt. Han har klare symptomer på skade, noe som bekreftes av ektefellens vitneforklaring. Trygden aksepterer 100% uførhet. At den medisinske invaliditeten er satt lavere, er ikke avgjørende for erstatningsberegningen. Ingen annen skadeårsak er påvist enn de sakkyndiges upresise uttalelse om den såkalte ”slumpen”. Også Jørgensens mulige restarbeidsevne er illusorisk.

Det rettslige utgangspunkt er at det skal gis full erstatning, jfr. skadeserstatningsloven § 3-1. Skadelidte skal ikke stilles dårligere med skaden enn han ville ha vært uten, jfr. Rt. 1993 side 1524. Kravet til dokumentasjon for tapets størrelse er ikke strengt.

Inntektstapet består i tapte lønnsinntekter. I tillegg kommer tap av evnen til å utføre arbeid i hjemmet, jfr. Rt. 2000 side 441.

Beregningen av inntekten uten skaden må ta utgangspunkt i den historiske inntekten for dykkere og dykkerledere. Staten har akseptert at Kleppe ville ha vært dykkerleder hele tapsperioden. Ellers viser inntektshistorikken når tapene inntrådte. Skadene førte til at inntektsnivået ikke lenger kunne opprettholdes. Jørgensen mistet dykkersertifikatet da han var 35 år gammel. Både han og Muledal ville sannsynligvis ha fortsatt å dykke i flere år, iallfall frem til 55 års alder. Deretter ville de etter all sannsynlighet ha fortsatt som dykkerledere, eller i annet petroleumsrelatert arbeid. Begge hadde høy kompetanse og lang erfaring. Det var ingen grunn til at de skulle falle ut av yrkeslivet. Kleppe falt ut i 1993, og Muledal mistet dykkersertifikatet i 1989. Jørgensen mistet inntekten fra 1990/91. Høyesterett har lagt til grunn at dykkerkarrieren vanligvis går mot slutten når dykkeren er rundt 55 år gammel. Vitnet Rudolf Brekken, som dykket sammen med Jørgensen, er i dag 52 år gammel, og han er fortsatt aktiv dykker. Alle ankemotpartene ville sannsynligvis hatt dykkerinntekter frem til de ble cirka 55 år gamle, og deretter ville de sannsynligvis mottatt dykkerlederlønn.

Inntekten med skaden fremgår av trygdens registreringer og ligningsopplysningene.

Magn Muledal har beregnet sitt tap til 18.034.956 kroner, Åsbjørn Jørgensen har beregnet sitt tap til 16.840.916 kroner, og Angus Kleppe har beregnet sitt tap til 12.205.565 kroner. Beløpene inkluderer påført inntektstap, ménerstatning, fremtidig inntektstap, skatteulempe og renter. I tillegg kommer erstatning for tapte pensjonspoeng. Beregningene er gjort maskinelt, og de er fremlagt for lagmannsretten.

Beregningene av de lidte inntektstapene bygger på en forutsetning om at rentetapet utgjør en påregnelig erstatningspost, jfr. Rt. 2001 side 969, RG 2003 side 490 og Borgarting lagmannsretts dom av 28. oktober 2003, LB-2003-9085. Rentetapet tilsvarer den historiske gjennomsnittsrente for perioden for bankinnskudd, som ankemotpartene vurderer til 5-6% p.a. For fremtidige inntektstap er partene enige om at skatteulempen vurderes til 12%.

Dykkerne har fått en rekke utbetalinger gjennom forskjellige kompensasjonsordninger. For samtlige gjelder dette alminnelige ytelser etter folketrygden, ex gratia-ordningen gjennom fylkestygdkontoret i Rogaland som ble vedtatt av Stortinget den 16. juni 2000, utbetalingene fra Statoil, kompensasjonsordningen vedtatt ved kgl. res. av 4. juni 2004 som ga dykkerne en kompensasjon på inntil 40 G og i tillegg til kompensasjonen oppreisning. For Muledals del kommer utbetalinger under "Loss of Licence"-ordningen og for Jørgensen utbetalingene fra yrkesskadeforsikringen.

Ved erstatningsmålingen skal det gjøres fradrag for lønn under sykdom og lignende ytelser, trygdeytelser, ytelser fra pensjonsordning i arbeidsforhold eller yrke og for forsikringsytelser i den utstrekning den erstatningsansvarige har betalt premien. Videre kan det tas hensyn til andre forsikringsytelser, til annen vesentlig økonomisk støtte som skadelidte har fått eller vil få som følge av saken og til forholdene ellers, jfr. skadeserstatningsloven § 3-1 tredje ledd. Om en ytelse skal gå til fradrag, beror derfor på ytelsens art. For de ytelsene som kan fradras, blir et sentrale tema om ytelsen tar sikte på å kompensere for inntektsbortfall, jfr. Rt. 2007 side 1415. Om utbetalinger fra skadevolder skal gå til fradrag, beror på en tolkning av grunnlaget for utbetalingene.

Yrkesskadeforsikringen har regress til staten, jfr. yrkesskadetrygdloven § 8, og skal derfor komme til fradrag. Det samme gjelder alminnelige ytelser fra folketrygden, jfr. skadeserstatningsloven § 3-1 tredje ledd første punktum. Ankemotpartene aksepterer også at ytelsene under 40 G-ordningen går til fradrag. Anførselen om at samtykke til fradrag er ugyldig som viljeserklæring frafalles. Fradrag aksepteres imidlertid ikke for oppreisningsdelen. Oppreisning gis for ikke-økonomisk skade. Den har ingen kompensasjonsrelevans og bør derfor ikke komme til fradrag, jfr. tredje ledd annet punktum. Det samme gjelder for Statoils utbetalinger, som skjedde ex gratia uten vilkår om fradrag i senere erstatninger, ytelsene etter loss of licence, som er en forsikringsordning der staten ikke har betalt premien, og ex gratia-utbetalingen fra staten gjennom fylkestrygdkontoret i Rogaland, der spørsmålet om det skal gjøres fradrag ikke er berørt.

Hvis det er hjemmel for fradrag, beror det på en nærmere vurdering om det bør gjøres. Loss of licence bør ikke gå til fradrag. I utgangspunktet er fradrag bare aktuelt der hvor utbetalingen er betydelig, og det kan ses bort fra forsikringsutbetalingene hvis de ligger på et rimelig nivå, jfr. Bjarte Askeland: Tapsfordeling og regress ved erstatningsoppgjør side 130. Muledal har mottatt 500.000 kroner, et beløp som må sies å ligge innenfor det området hvor det normalt ikke gjøres fradrag. For Statoilordningen aksepteres at det gjøres 20% fradrag, jfr. Rt. 2007 side 1415 og Rt. 1999 side 1382. Ytelsen gjennom fylkestrygdkontoret i Rogaland bør ikke komme til fradrag. Dette er en utbetaling fra skadevolder, som faller utenfor skadeserstatningsloven § 3-1 tredje ledd. Prinsipalt anføres derfor at staten ikke har hjemmel for å kreve beløpet fradratt. Noe avtalerettslig grunnlag foreligger heller ikke. I så fall måtte staten ha tatt forbehold om tilbakebetaling, men noe slikt forbehold ble ikke tatt. Subsidiært anføres at beløpet, 200.000 kroner, ikke er en "vesentlig økonomisk" støtte. Atter subsidiært anføres at fradraget ikke skal overstige 20%, jfr. Rt. 1999 side 1382.

Frdragene må gjøres i brutto lidt inntektstap, før påslag for skatteulempe, slik det ble gjort i Rt. 2007 side 1415. Når staten anfører at fradraget må komme i nettobeløpet, før påslaget for skatteulempe, blander den en skattepliktig utbetaling med et skattefritt fradrag. Det er usikkert hvordan ligningsmyndighetene vil behandle dette, og denne usikkerheten bør ikke gå ut over skadelidte.

Åsbjørn Jørgensen har nedlagt denne påstand:

1. Staten v/ Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til å betale erstatning fastsatt etter rettens skjønn til Åsbjørn Jørgensen, med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente, regnet fra to uker etter dommens forkynnelse til betaling skjer.
2. a). Staten v/ Arbeids- og inkluderingsdepartementet har krenket Åsbjørn Jørgensens rett til liv i medhold av EMK artikkel 2 nr 1 og SP artikkel 6 nr 1.
b) Staten v/ Arbeids- og inkluderingsdepartementet har krenket Åsbjørn Jørgensens rett til trygge og sunne arbeidsforhold i medhold av ØSK artikkel 7.
c) Staten v/ Arbeids- og inkluderingsdepartementet har krenket Åsbjørn Jørgensens rett til privatliv i medhold av EMK artikkel 8 og SP artikkel 17.
3. Staten v/ Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til å betale saksomkostninger til Åsbjørn Jørgensen, med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente, med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente , regnet fra to uker etter dommens forkynnelse til betaling skjer.

Angus Kleppe har nedlagt denne påstand:

1. Staten v/ Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til å betale erstatning fastsatt etter rettens skjønn til Angus Gunnar Kleppe, med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente, regnet fra to uker etter dommens forkynnelse til betaling skjer.
2. Staten v/ Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til å betale saksomkostninger til Angus Gunnar Kleppe, med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente, med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente , regnet fra to uker etter dommens forkynnelse til betaling skjer.

Magn Håkon Muledal har nedlagt denne påstand:

1. Staten v/ Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til å betale erstatning fastsatt etter rettens skjønn til Magn Håkon Muledal, med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente, regnet fra to uker etter dommens forkynnelse til betaling skjer.

- 2 Staten v/ Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til å betale saksomkostninger til Magn Håkon Muledal, med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente, med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente, regnet fra to uker etter dommens forkynnelse til betaling skjer.

Den andre **Hjelpeintervenienten** – Industri Energi – slutter seg til anførslene og påstandene til ankemotpartene Angus Gunnar Kleppe, Åsbjørn Jørgensen og Magn Håkon Muledal og tilføyer sammenfatningsvis:

Det bestrides at fremkomsten av Ragnar Winses' arkiv tilfører saken noe vesentlig nytt. Erik Rossnes uttalelse til Lossiuskommisjonen av 20. oktober 2002, må tillegges større vekt. Winsnes erkjente selv at han hadde for mye å gjøre, og at han begrenset seg stort sett til å utføre inspeksjoner. Han var teknisk ingeniør og la mindre vekt på dykkernes helsemessige situasjon.

Det er i saken vist til to undersøkelser av de helsemessige konsekvenser av dykking, Aberdeen-rapporten og Haukelandrapporten. Av disse to rapportene må det legges størst vekt på Haukelandrapporten. Denne bygger på en undersøkelse som var gjort med det siktemål å kartlegge dykkernes helseskader i kort og langvarig tidsperspektiv. I denne rapporten konkluderes det med at dykking medfører langtidsvirkninger og permanente skader. Haukelandmiljøet er senere blitt et nasjonalt kompetansesenter for hyperbar medisin. Det kan på den annen side rettes flere innvendinger mot konklusjonene i Aberdeen-rapporten. Den var ikke spesifikt rettet mot Nordsjødykkerne, svarresponsen var dårlig og kontrollgruppen bestod av oljearbeidere istedenfor et utvalg av en vanlig befolkning.

Staten har tilstrekkelig tilknytning til dykkervirksomheten til å være erstatningsansvarlig overfor dykkerne. Dykking er en integrert del av oljevirksomheten som staten er knyttet til på en rekke områder. De undersjøiske naturforekomster har tilhørt staten helt siden den første kontinentalsokkellovgivningen, jfr. lov om utforskning og utnyttelse av undersjøiske naturforekomster av 21. juni 1963 nr. 12 § 2 første ledd. Dette gjentas i de derpå følgende lovene, jfr. petroleumsloven av 1985 § 2 og petroleumsloven av 1996 §§ 1-1. Ingen andre enn staten kan utvinne ressursene uten konsesjon. Det er staten som tildeler konsesjoner, den kan sette konsesjonsbetingelser, den utferdiger lover og forskrifter, den er tilsynsmyndighet og beskatningsmyndighet, gir ut sikkerhetsmeldinger, den har store inntekter av petroleumsutvinningen, den er direkte økonomisk engasjert i oljevirksomheten gjennom SDØE-ordningen og som majoritetsaksjonær i Statoil og Norsk Hydro. Staten råder således over et vidt register av virkemidler for å gjøre oljevirksomheten – herunder dykkingen – mest mulig sikker. At oljen og gassen ikke tilhører staten etter utvinningen,

er uten betydning for erstatningsansvaret overfor dykkerne. Mesteparten av dykkingen skjer før utvinningen kommer i gang.

Ankemotpartene har aldri anført at staten er ansvarlig for de farer som dykkingen, særlig trykkendringer, medfører. Staten må imidlertid – med alle de virkemidler som den har til rådighet – være ansvarlig for at dykkingen skjer så trygt som mulig. Det er fullt mulig å dykke på en sikker måte med et sikkert regelverk. Staten kunne ha utformet et regelverk for langsomme dykkertabeller, innført arbeidstidsbestemmelser og kvalifikasjonskrav, og den kunne ha fulgt en strengere dispensasjonspraksis fra de reglene som fantes. Det burde ha vært unødvendig å føre en lang kamp for å bedre dykkernes kår. Særlig Oljedirektoratet burde ha lyttet mer til dykkerne og gitt regler i samsvar med føre-var-prinsippet.

Ansvar for staten begrunnes ikke i manglende lovgivning, men i manglende samordning av de reglene som var. Arbeidstilsynet hadde fullmakt til å utarbeide sikkerhetsforskrifter og godkjenne dykkeoperasjonene, jfr. kgl. res. av 25. august 1967 § 121. Arbeidstilsynet nøyde seg imidlertid med å sende ut et sirkulærbrev den 26. mars 1971. Brevet inneholdt en del bestemmelser, men det var ingen forskrift. Det er for øvrig grunn til å tro at bestemmelsene fikk liten eller ingen gjennomslagskraft i Nordsjøen, og at mange dykkerne ikke kjente til dem. Den første forskriften for dykking kom først i 1978, og da til store protester fra dykkerne som påpekte flere sikkerhetsmessige mangler ved den. Men Oljedirektoratet hadde ikke tid til å ta hensyn til dykkernes innvendinger.

Regelverket forelå fra 1978. Dykkerforskriften av 1978 inneholdt blant annet bestemmelser om umbilicalens lengde og maksimalt antall døgn i metning. Umbilicalen måtte ikke være lengre enn 29 meter, jfr. § 3.3.1, og metningsperioden skulle ikke overstige 16 døgn, jfr. § 4.0. Problemet var at Oljedirektoratet kunne dispensere fra reglene, jfr. dykkerforskriften § 1.3 og 4.0.1. Dispensasjonspraksisen var uforsvarlig. Mange søknader ble innvilget over natten, til tross for at det skulle søkes to uker før operasjonen ble igangsatt, jfr. dykkerforskriften § 4.0.2. At Oljedirektoratet la vekt på dykkernes samtykke til at dispensasjon ble gitt, må tillegges liten betydning. Dykkerne hadde små muligheter til å protestere. De gikk ofte på dagrater, og dykkerfirmaene utpekte verneombudene. Den dykkeren som ikke samtykket i dispensasjonen, risikerte å bli sendt i land neste dag. Dispensasjoner kunne i enkelte tilfeller bli gitt i etterkant av operasjonene og bli gitt for hele sesonger, ikke for den enkelte operasjon. Omfanget var betydelig, noe enkelte ansatte i Oljedirektoratet også var forbauset over. Til nå foreligger ingen dokumentasjon for at en dispensasjonssøknad noen gang er blitt avslått. En mulig forklaring på denne uheldige utviklingen kan være at daværende leder for dykkerseksjonen drev sin egen og ulovlige konsulentvirksomhet for de samme selskapene som han ga dispensasjoner til.

Oljedirektoratet hadde hjemmel til å kreve dekompresjonstabeller fremlagt til hver enkelt søknad om å godkjenne en dykkeoperasjon, jfr. dykkerforskriften § 3.4 og vedlegg 1 til

forskriften § 3 bokstav k). Ifølge vitneutsagn fra daværende leder for dykkerseksjonen ble dette ansett som unødvendig ettersom ingen skjønnte noe av tabellene likevel. Oljedirektoratet kunne ha utarbeidet standardtabeller med utgangspunkt i US Navys dekompresjonstabeller, som var de mest langsomme og derfor de sikreste. At Oljedirektoratet avstod fra dette, skyldtes frykt for å bli holdt ansvarlig hvis en ulykke skulle inntreffe der en av direktoratets tabeller var blitt benyttet.

Hvor store pengebeløp som ble bevilget, er ikke avgjørende for om det foreligger et ansvarsgrunnlag. Det vesentlige er at Arbeidstilsynet var uforsvarlig organisert, og det var dårlig ledet. Oljedirektoratet besatte ikke engang alle de stillinger som det forelå bevilgning for, jfr. eksempelvis direktoratets årsmelding for 1978, der det fremgår at kun fire av seks stillinger var besatt.

Etter en samlet vurdering må det legges til grunn at selve den kontrollordning som staten har godkjent, ikke holdt mål. Staten må da bli erstatningsansvarlig. Dette blir i tilfelle ansvar for statens eget forhold, jfr. Ot. prp. nr. 48 (1965-66) side 59.

Dispensasjoner gjaldt unntak fra sikkerhetsbestemmelsene. Derfor blir statens sammenligning med andre risikoyrker som helikopterflyvere og gruvearbeidere, urimelig. Disse yrkesgruppene opplever ikke at det gis dispensasjon fra sentrale sikkerhetsforskrifter. Eksempelvis er det utenkelig at det kunne ha blitt gitt dispensasjon til å fly i usiktbart vær eller i for sterk vind, eller til at gruvearbeidere må gå inn i en gruve uten sikker oksygentilførsel eller ved eksplosjonsfare.

Staten var kjent med at alt for mange statlige organer hadde ansvar for nordsjødykkingen, på hver sine fagfelt. I alt var 11 forskjellige myndigheter involvert, og til dels led samarbeidet dem i mellom av at enkelte organer stod i motsetningsforhold til hverandre. Likevel gjorde ikke staten noe med dette.

Det fantes ingen kompetanse- eller utdanningskrav, verken til dykkerleger eller dykkere. Mangelen på kompetansekrav og godkjennelse av dykkerleger er påpekt i et notat av 12. januar 1977 fra Sjøforsvarets ubåt- og dykkerlege til Helsedirektoratet. Staten var også klar over behovet for dykkerutdanning ettersom den på samme tid opprettet en dykkerskole i Vietnam.

Det er svakheter ved mange av de rapporter og konferanser som er blitt holdt om dykkervirksomheten. Kommunaldepartementets utvalg om helse og sikkerhet i dykkervirksomheten som avga rapport den 2. november 1993 (Kromberg rapporten), må tillegges begrenset vekt. Den gir ingen upartisk og relevant beskrivelse av forholdene i Nordsjøen. Det var særlig Oljedirektoratet som fikk gjennomslag for sine beskrivelser og vurderinger. NOPEFs dissenser ble nektet inntatt i rapporten. Utvalgets leder uttalte da også at rapporten var blitt for snill. Scanpowerrapporten var bestilt av næringslivet.

Godøysundkonferansen om langtidseffektene av dykking bærer preg av at den var en konsensuskonferanse. Deltakerne tok sikte på å komme til konklusjoner som alle kunne enes om. Deri ligger at mange av deltakerne var uenige, og det hevet seg mange kritiske røster i diskusjonene.

Oljedirektoratet var en aktiv medspiller ved forsøksdykkingen på NUI. Forsøkene var initiert av direktoratet på grunn av de kravene som utbyggingen av nye felt på større dyp stilte til utstyr og personell, jfr. Oljedirektoratets årsmelding 1981 side 56. Direktoratet burde ha initiert forskning på hverdagsdykkingen i tillegg.

Ytelsene under loss of licence-ordningen var hjemlet i tariffavtalen og skal ikke komme til fradrag i erstatningsbeløpet, jfr. tariffavtalens § 3.21.2. Premien ble betalt av arbeidsgiverne og medførte lavere lønnsutbetalinger for dykkerne. Ordningen er nå erstattet av IndustriEnergis retrettfond.

IndustriEnergi støtter Angus Kleppe, Magn Håkon Muledal og Åsbjørn Jørgensen og har nedlagt denne påstand:

IndustriEnergi tilkjennes saksomkostninger for tingretten og lagmannsretten med forfall 14 dager etter dommens forkynnelse med tillegg av lovens morarente inntil betaling finner sted.

Ankemosparten – Dag Vilnes – har sammenfatningsvis anført:

Vilnes anfører som prinsipielt ansvarsgrunnlag at staten har handlet grovt uaktsomt. Staten var klar over at den ved å iverksette enkle tiltak kunne ha redusert risikoen ved dykkingen, men likevel unnlot den dette. Statlige organer begikk lovbrudd ved gjennomføringen og opprettholdelsen av denne linjen. Som subsidiære ansvarsgrunnlag anføres at det foreligger vanlig uaktsomhet, menneskerettighetsbrudd og at vilkårene for å holde staten ansvarlig på objektivt grunnlag er til stede.

Staten har et særlig ansvar fordi det var den som satte oljevirkosomheten i gang. Etter dette gikk den ikke inn og regulerte den samme virksomheten. Erfaring fra andre land viser at dykking kan utføres forsvarlig forutsatt en god regulering og velfungerende kontroll- og tilsynsordninger. Scanpower rapporten viser at skadefrekvensen i dykkervirkosomheten nå er redusert til samme nivå som andre risikoyrker. Ingen har uttalt at kontrollert dykking er livsfarlig. Det er uforsvarligheten som er skadeårsak, ikke dykkingen i seg selv hvis den utføres på en forsvarlig måte.

Staten må ha visst at den åpnet for uforsvarligheter ved å godkjenne dykkeroperasjonene. Ulykker som følge av avdrift og gasskutt ville neppe ha skjedd hvis staten hadde stilt krav

til planlegging og utstyr og ført en strengere dispensasjonspraksis. Isåfall ville Vilnes sannsynligvis ikke ha blitt påført hjerne- og ryggmargskade i 1977 på grunn av for rask dekompresjon og for liten dykkerklokke.

Til det objektive ansvar anføres at ugyldige forvaltningsvedtak bør betraktes som driftsuhell og tapet ved dem bæres av det offentlige selv om uhellet er unnskyldelig. I sin egenskap av regelprodusent må staten være nærmest til å bære ansvaret for de ulykker som uklare regler kan skape, jfr. Thorstein Eckhoff og Eivind Smith: Forvaltningsrett (7. utgave) side 449. Tankegangen må gjelde selv om det i vår sak ikke foreligger noe formelt ugyldig forvaltningsvedtak.

På Arctic Surveyor deltok Vilnes i en dykkeroperasjon som ikke burde ha vært godkjent og på Tender Comet i en operasjon som det ikke burde ha vært gitt dispensasjon for. Dykkerselskapet kan ikke saksøkes så lenge deres operasjoner var godkjent. Hvis selskapene hadde stilt strengere krav til seg selv enn hva kontroll- og tilsynsmyndigheten gjorde, ville kostnadene ha økt, og dermed ville en annen operatør ha fått anbudet. Som et eksempel på at selskapene kunne stille strengere krav til sikkerheten enn staten vises til at Mobil i 1983 forsøkte å få Oljedirektoratet med seg på å utarbeide tabeller, og at Mobil også underkjente tabeller som Oljedirektoratet hadde godtatt. Uansett står det Vilnes fritt å saksøke hvem han vil. Forholdene ble ikke bedret før i 1991, men da var Vilnes' dykkerkarriere avsluttet.

Av konkrete myndighetshandlinger som påberopes som ansvarsgrunnlag nevnes forhåndsgodkjennelsen av dykkeroperasjonene på Arctic Surveyor og Tender Comet. Det var ikke etablert noen adgangskontroll til dykkeryrket, verken i form av krav til hvem som kunne rekrutteres til yrket eller til utdanning. Operasjonene burde ikke ha vært tillatt uten at det var benyttet dekompresjonstabeller fra US Navy, og disse burde ha vært tillagt en sikkerhetsmargin i konservativ retning. Isteden ble det tillatt benyttet dekompresjonstabeller som var et utsalg av fri konkurranse for å få dem raskere og mer aggressive. Godkjennelsen var ikke betinget av krav om kompetanse i selve dykkprosedyrene, verken for dykkere, kammeroperatører eller dykkerledere. Det ble heller ikke stilt noen spesielle forsvarlighetskrav til planlegging og utstyr. Dispensasjonen fra maksimal umbilicallengde for dykkeroperasjonene på Tender Comet svekket sikkerheten ytterligere. Arbeidsstedet på bunnen kunne ha vært nådd på andre måter enn ved å forlenge umbilicalen. Dårlig bailout (medbrakt reservepuastegass), lys- og kommunikasjonsforholdene og en dårlig klokkeluke tillot ikke en dispensasjon i tillegg. Staten hadde positiv kunnskap om forholdene om bord i Tender Comet, men den unnlot likevel å gripe inn.

Staten kan saksøkes fordi den har etablert en nødvendig og ikke uvesentlig skadebetingelse, og staten er i tillegg ansvarlig for den vesentligste skadeårsaken. Når det

gjelder det objektive ansvaret, er det klart at oljevirkosomheten og dermed dykkingen, ligger innenfor den rammen som staten har valgt for sin aktivitet.

Vilnes er påført fysisk hjerneskade, jfr. den sakkyndige Reinvang. Han er påført ryggmargsskade som følge av trykkfallsyke, og han fikk øreinfeksjon som følge av forholdene i trykkammeret. Han lider av øresus, nedsatt hørsel og psykiske skader. Han er 20-25% invalid. Om hørselskaden helt eller delvis skyldes hendelser i forsvaret er uten betydning for statens ansvar ettersom forsvaret også er en del av staten. Han bestrider den sakkyndige Weisæths uttalelse om at den psykiske skaden ikke er direkte forårsaket av dykkingen, men av hjerneskaden.

De sakkyndiges vurderinger og konklusjon må tillegges liten vekt ved bevisvurderingen. Vilnes har tidligere gjort gjeldende habilitetsinnsigelser mot de sakkyndige. De sakkyndiges arbeidsgiver er opprettet og finansiert blant andre av Arbeids- og inkluderingsdepartementet, som er Vilnes' motpart. De sakkyndige er derfor for sterkt tilknyttet motparten til å være habile, jfr. Rt. 1998 side 1565. De sakkyndige brukte seg selv som måleinstrument sin undersøkelse av Vilnes. De var lite til stede under ankeforhandlingen, og de var fraværende da Vilnes forklarte seg om sine ekstreme opplevelser som gassgutt, avdrift og sikkerhetsbruddene på Tender Comet. Rapporten inneholder en rekke faktafeil, og psykiaterne hørte ikke godt nok etter da de undersøkte ham. Flere leger har tidligere kommet til at den psykiske skaden er forårsaket av dykkingen. At Vilnes muligens ikke lider av PTSD, er ikke avgjørende. Samlet sett er det ingen grunn til å sette den medisinske invaliditeten lavere enn til 40%, som tingretten kom frem til.

Vilnes har opplevd to dekompresjonstabeller som aldri skulle ha vært godkjent. I 1977 medførte en tabell at han fikk trykkfallssyke i form av spinalbends. På Tender Comet ble det benyttet en aggressiv tabell uten nattstopp, og som Mobil hadde underkjent. Han opplevde en rekke episoder der dykkerskipet drev av, slik at Vilnes ble trukket etter. Noen av disse episodene var livsfarlige. Han opplevde at gasstilførselen ble kuttet av, at umbilicalen ble fastklemt og at dykkerdrakten ble tilført enten for kaldt eller alt for varmt vann, i verste fall med brannsårl til følge. Ofte trengte ukjent, giftig slam inn i dykkersystemet. Planleggingen og organiseringen av operasjonene var ofte mangelfull, blant annet fikk han ikke sjeldent utlevert uegnet verktøy.

Allerede den gang kunne staten ha forbedret sikkerheten ved å treffe enkle foranstaltninger. Ved å iverksette sikkerhetsopplæring og autorisasjon av dykkere og dykkerrelatert personell kunne staten ha etablert en adgangskontroll til dykkerbransjen slik det gjøres for risikoyrker eller kompetansekrevede yrker ellers i samfunnet. Den sertifikatordningen som kom, var utilstrekkelig fordi det ikke ble stilt andre krav enn dokumentasjon for å ha utført et visst antall dykk. Dykkerne burde vært utdannet slik at de hadde alternative arbeidsmuligheter. Da ville de hatt en reell mulighet til å protestere mot

uvettig fremferd og andre uheldige forhold. De burde ha fått et reelt stillingsvern, gitt rett til medinnflytelse på linje med de fleste andre arbeidstakere, og vetorett når de befant seg i risikozonen. Staten burde også ha sett til at den enkelte operasjon ble forsvarlig planlagt, slik dykkerforskriften egentlig krevde. Den kunne ha stilt krav om kartlegging av hvilke kjemikalier dykkeren kunne bli utsatt for og egnede beskyttelsestiltak mot disse. Videre kunne det vært gitt bestemmelser om støybegrensninger og hørselsvern. Det kunne vært innført arbeidstidsreguleringer og krav til fysisk arbeidsmiljø, dykkerutstyr, verneutstyr, dekompresjonstabeller og muligheter for evakuering av dykkere i metning, som stod under trykk.

Risikoen og arbeidsmiljøet utgjorde en alvorlig psykisk belastning for Vilnes. Det var usikkert hvilken kompetanse dykkerkolleger, kammeroperatører og ledere hadde, og under dykkingen var livet avhengig av deres handlemåte og beslutninger. Det var ingen muligheter for hyperbar evakuering (evakuering av dykkere i trykkammer). Bransjen var i det hele tatt gjennomgående preget av dårlige holdninger til sikkerhet. Den som påpekte mangler og foreslo tiltak til forbedringer ble som oftest respektløst behandlet, mobbet og i verste fall satt på land. Maktstrukturen var farlig, særlig fordi dykkerne var prisgitt beslutningstakere utenfor risikozonen som ikke nødvendigvis innehadde tilstrekkelig kompetanse, og dykkerne manglet den medbestemmelsesrett som arbeidstakere i annen industri har. Belastningen førte til psykisk skade, mulig PTSD, utmattelse og forringelse av allmenntilstanden, noe som igjen kan ha forverret eller tilrettelagt for de øvrige skadene. Støybelastningene har ført til øresus og nedsatt hørsel. Det belastende arbeidsmiljøet medførte utmattelse og dårlig konsentrasjon, som igjen la til rette for tabber og uhell og disponerte for trykkfallsyke, hjerne- og ryggmargskade.

En av de mest avgjørende enkelthendelsene i årsaksbildet er for Vinsnes' del et tilfelle av trykkfallsyke i 1977. Denne må antas å være den direkte årsak til ryggmargskaden og en del av hjerneskaden. På skadetidspunktet var det kjent at trykkfallsyke kunne medføre varige skader, og at trykkfallsyke var vanlig med de dekompresjonstabellene som ble brukt. Varigheten av dekompresjonen påvirker lønnsomheten i dykkeroperasjonen, og det ble derfor et konkurransefortrinn å benytte tabeller som ga kortest mulig dekompresjon. Staten burde derfor stanset tabellkonkurransen og innført standardiserte og langsomme tabeller. Da slike tabeller kom i begynnelsen av 1990-årene, falt tilfellene av trykkfallsyke dramatisk. Isteden godkjente staten raske dekompresjonstabeller i forhåndsgodkjenningen av operasjonene, og den godkjente også eksperimentelle tabeller. Heller ikke var det lege til stede på dykkefartøyet, noe som US Navys tabeller forutsatte. En dykkeoperasjon der det skal benyttes dekompresjonstabeller som klart vil påføre dykkeren trykkfallsyke, og uten lege til stede, var ikke forenlig med forskriftens krav om forsvarlig dykking. Staten begikk lovbrudd da den forhåndsgodkjente slike operasjoner.

En annen viktig enkelthendelse for Vilnes var dykkingen på Tender Comet. Dykkeoperasjonen var under enhver kritikk. Kombinasjonen av trykk, temperatur og

fuktighet ga umenneskelige forhold både i vannet og i kammersystemet. Dette førte til en epidemi av øreinfeksjoner og andre infeksjoner i kammermiljøet. Vilnes ble rammet av en kraftig øreinfeksjon. Infeksjonene ble forsøkt bekjempet med bruk av lite kjente legemidler. Legemidlene førte like gjerne til forverring som til forbedring. Det var gitt dispensasjon for forlenget umbilical uten tilpasning av bailout. Dette kombinert med svikt i både belysning og kommunikasjonsutstyr, vanskeliggjorde en retur til dykkerklokken hvis en nødsituasjon skulle oppstå. Dykkerutstyret var generelt dårlig vedlikeholdt og i dårlig teknisk stand, blant annet var umbilicalen slitt og gammel og varmtvannstilførselen sviktet stadig. Reservedeler var vanskelig tilgjengelig og måtte bestilles fra Tyskland. Mest alvorlig var dekompresjonstabellene, som var uforsvarlig raske, og de hadde allerede påført flere dykkere trykkfallssyke.

Vitnet Albert Johnsen meldte fra til Oljedirektoratet om forholdene på Tender Comet og meddelte at dette var det verste han hadde sett. Likevel ble fartøyet forhåndsgodkjent i 1981. En av de ansatte i direktoratet som i 1983 mente at operasjonen burde stanses, ble møtt med trussel om sanksjoner. Sommeren 1983 var Oljedirektoratets observatør til stede på selskapets interne kvalitetskontroll. Rapporten fra inspeksjonen viste en lang rekke med forskjellige personskader og fire tilfeller av trykkfallssyke. Til tross for dette, og til tross for at selskapet anså dette som en akseptabel risiko og aktet å fortsette på samme måte, ble forhåndsgodkjennelse gitt. Oljedirektoratet handlet grovt uaktsomt ved å tillate fortsatt dykking under disse forhold. Sannsynligheten for personskade ved å fortsette operasjonen var betydelig, særlig på grunn av de ekstreme kompresjons- og dekompresjonsperiodene. På denne bakgrunn er det grunnlag for å konkludere med at skadene ble påført forsettlig eller grovt uaktsomt. Vilnes gikk om bord og ble skadet. Han ble påført eller fikk forverret sin PTSD eller annen psykisk skade, fikk forverret hjerneskaden og ble påført eller forverret hørselsskaden og øresus, jfr. den sakkyndige Reinvang.

Da Vilnes var kommet i land, tok han forholdene om bord på Tender Comet opp med Oljedirektoratet. Henvendelsen førte ikke til annet enn at direktoratet inspiserer forholdene ombord. Dette førte igjen til at direktoratet sendte et brev til operatøren, Mobil, der manglene ved sikkerheten ble påpekt, og det ble innkalt til et møte. Direktoratet vurderte forholdene som ikke tilstrekkelige til å inngi politianmeldelse. Vilnes valgte derfor å anmelde forholdet til politiet selv. Politiet innledet etterforskning, men Oljedirektoratet holdt rapporten fra Tender Comet skjult for etterforskerne og motarbeidet etterforskningen på andre måter. En av Oljedirektoratets jurister, som mente at direktoratet burde ha anmeldt forholdene, ble truet med represalier. Oljedirektoratets passivitet førte til at saken ble henlagt som foreldet. Samtidig ble det avdekket at lederen av dykkerseksjonen var inhabil uten at dette førte til nevneverdig reaksjon mot vedkommende.

Staten hadde mange muligheter for å hindre at tilleggsrisikoen for dykkeren oppstod, eller iallfall til å redusere den sterkt. Vilnes bebreider i liten grad staten for størrelsen på de bevilgninger som arbeidstilsynet fikk. Arbeidstilsynet kunne imidlertid ha pålagt

oljeindustrien og dykkerbransjen selv å betale tilsynskostnadene, slik det er gjort i mange andre næringer.

At dykkervirksomheten skulle utøves forsvarlig, var lovfestet. Det samme gjaldt kravet om at operasjonene skulle være forhåndsgodkjent. Lovgivers vilje ble imidlertid overkjørt av den utøvende makt. Kgl. res. av 25. august 1967 er lovteknisk sett en ”Kardemommelov”. Arbeidsmiljøloven, eller sammenlignbare rettigheter, burde ha vært gjort gjeldende for dykkerne. Spesialforskriften med detaljreglene og de mer tekniske reglene var nærmest en avskrift av de tilsvarende britiske reglene som kom i 1975. Det var derfor ingen grunn til at de skulle komme 3 år senere i Norge. Deretter burde forskriften ha vært utviklet raskere og bedre. Særlig var det behov for standardiserte dekompresjonstabeller og sertifikatkrav til personer og teknisk utstyr.

Hvis staten manglet forskriftshjemmel til å gjennomføre enkelte tiltak, kunne den ha benyttet sin posisjon som kontraktspart til å skaffe seg kontraktsrettlig hjemmel, eksempelvis til å gjøre tilsynet bransjefinansiert.

Forvaltningen fulgte ikke opp med tilstrekkelig tilsyn og kontroll, og den etterlevde heller ikke de reglene som gjaldt. En effektiv rapportering av hendelser og uhell er en forutsetning for en vellykket lovgivning, standardsetting, dispensasjonspraksis, beslutninger om stansing og viktig samfunnsinformasjon. Oljedirektoratet var imidlertid klar over at det forelå en betydelig underrapportering av slike forhold. Sikkerhetsfremskritt ble motarbeidet, kontroll av egenkontrollen burde vært innført tidligere, det manglet reelle sanksjoner ved forskriftsbrudd og brudd mot egenkontrollkravet, varslere ble presset ut, dispensasjonspraksis var uforsvarlig og til dels ulovlig, farlig arbeid ble ikke stanset eller pålagt endret, og mange av forhåndsgodkjennelsene var åpenbart lovstridige.

At staten kan bli erstatningsansvarlig for forsømmelser som lovgiver, følger av Rt. 2005 side 1365, jus 432. Avgjørelsen gjaldt mangelfull gjennomføring av et direktiv etter EØS-avtalen, men må gjelde tilsvarende når menneskerettighetene er krenket, jfr. EMK art. 41 sammenholdt med menneskerettsloven § 1. Det fremgår av den samme avgjørelsen at staten i forhold til sine folkerettslige forpliktelser må vurderes som en helhet. Årsaken til at lovgivningen ble mangelfull eller feilaktig, er uten betydning, også om situasjonen var uoversiktlig og kaotisk. Det er staten som har åpnet for en betydelig tilleggsrisiko for personskade og deretter sett bort fra sterke anmodninger om å treffe sikkerhetstiltak.

Staten har også et ansvar som kontraktspart til å kontrollere hvordan kontraktspartens utfører oppdraget treffe og til å treffe tiltak som sikrer at han av økonomiske eller andre årsaker ikke fristes til å bryte sikkerhetsforskriftene, jfr. Rt. 1967 side 697 og Peter Lødrup: Lærebok i erstatningsrett (2006) side 11-112. Fristelsen til å bryte reglene og skademulighetene er betydelige i dykkervirksomheten. At det er en tredjemann som står

som den umiddelbare gjerningsmann, fritar i utgangspunktet ikke for ansvar, jfr. Lødrup side 288. Staten står erstatningsrettslig svakere når lignende skader har skjedd før, jfr. Lødrup side 106.

Det er ingen grunn til å begrense det offentlige oppfølgings- og kontrollansvar til de tilfellene hvor det offentlige opptrer som kontraktpart. Ansvar et må generelt gjelde for alle myndighetshandlinger. Særlig må dette gjelde her hvor det gjaldt en yrkesgruppes liv og helse, og det forelå sterke anmodninger til staten om at den måtte endre adferd.

Uforsvarlig myndighetsutøvelse medfører erstatningsplikt. Vedtaket behøver ikke nødvendigvis å ha vært ugyldig. Myndighetenes forhåndstillatelser og dispensasjoner har vært begunstigende vedtak overfor oljeindustrien og dykkerselskapene, men de har hatt utilsiktede skadevirkninger for dykkerne. I denne situasjonen er det et naturlig utgangspunkt for erstatningsdrøftelsen å stille spørsmål om myndighetsutøvelsen var forsvarlig ut fra de skadefølger som oppstod, jfr. Rt. 1992 side 453. Etter Vilnes' oppfatning var mange av forhåndstillatelsene og dispensasjonspraksis lovstridige. Risikoen og risikoøkningen for dykkerne var klar, og de påregnelige konsekvensene for dem var betydelige. Et lovstridig vedtak må anses som uforsvarlig, og uforsvarlig myndighetsutøvelse medfører erstatningsplikt, jfr. Lødrup sidene 162-163 og 165-166. Det kan neppe være aktuelt med en mild aktsomhetsnorm hvor det er voldt personskade, jfr. Lødrup side 166.

Grensen mellom grov og simpel uaktsomhet beror på graden av avvik mellom den faktiske handling og normene for forsvarlig adferd. Handlingen må markere et markert og klart avvik fra det forsvarlige. Forhold som vil bevirke at uaktsomheten bedømmes som grov vil være hvor stor risikoen er eller hvor mye den økes, og hvilke skader som er påregnelige, jfr. Nygaard side 215-215. I vår sak var det menneskers liv, helse og integritet som stod på spill. Fortjenestemarginene i oljevirkosomheten er betydelige, og de gir betydelig rom for økte sikringskostnader. Til tross for pågang over tid fra forskjellige hold, dykkerne, fagforening, forskere, leger og operatører, ble likevel ikke de enkleste og mest grunnleggende tiltak av betydning for sikkerheten, gjennomført. Ikke engang dykkeroperasjonene på Tender Comet ble stanset, til tross for at Oljedirektoratet ved selvsyn var klar over forholdene om bord. Egenkontrollprinsippet var i praksis sanksjonsløst. Flere av dem som etterlyste sikkerhetstiltak ble direkte motarbeidet i Oljedirektoratet. Statens handlemåte medførte at risikoen økte betydelig. Dermed blir konklusjonen at uaktsomheten er grov, jfr. Rt. 1969 side 405. det er ikke nødvendig å påvise personlig ansvar hos bestemte ansatte. Flere personers delaktighet kan kumuleres til et organansvar, jfr. RG 1995 side 1231.

Forhåndsgodkjennelsene og dispensasjonspraksis var lovstridige også fordi ingen lege var tilgjengelig om bord i dykkerfartøyet. Dykkerne ble regelmessig rammet av trykkfallssyke, en tilstand som i ytterste konsekvens kan være livstruende. Når ingen lege

var om bord, måtte en kanskje livstruende tilstand behandles av ikke-medisinsk personell. Å tillate slike operasjoner, var – foruten å være uforenlig med forsvarlighetskravet – i strid med kvakksalverloven § 7.

Subsidiært anføres at det foreligger et ordinært skyldansvar for staten.

Når det gjelder arbeidsgiveransvaret, vises til anførselene som er fremsatt av de øvrige ankemotpartene med den tilføyelse at det også kan foreligge organansvar.

Organiseringen, gjennomføringen og håndhevelsen av sikkerhetsbestemmelsene er en krenkelse av Vilnes' og de øvrige ankemotpartenes menneskerettigheter. Menneskerettighetene er grunnlovfestet, jfr. Grunnloven § 110 c, og de er en del av norsk rett, jfr. menneskerettsloven §§ 2 og 3. Krenkelsene kan også danne et selvstendig erstatningsgrunnlag. Staten kan idømmes erstatningsplikt ved brudd på EMK både av EMD og nasjonale domstoler, jfr. EMK art. 41. Eventuelle krenkelser kan også styrke de andre ansvarsgrunnlagene.

I Vilnes' tilfelle må krenkelsen repareres ved at han tilkjennes erstatning. Det er ikke tilstrekkelig for ham at domstolen nøyer seg med å konstatere et brudd på konvensjonen. Han har vært utsatt for en rekke farer og påkjenninger, flere av hendelsene var livstruende. En fare behøver ikke å medføre dødsfall, det er konvensjonsbrudd å la et menneske bli utsatt for en livsfarlig situasjon, særlig når dette gjentar seg.

Statens forpliktelse til å sikre menneskerettighetene følger av flere konvensjoner, se EMK art. 1, SP art. 2 og ØSK art. 2. En effektiv nasjonal gjennomføring av rettighetene krever ofte at staten treffer positive tiltak, herunder vedtar tilstrekkelige bevilgninger, jfr. Møse side 89, og lovtiltak, jfr. ØSK art. 2 nr. 1.

Retten til liv er en grunnleggende menneskerett som både staten og enkeltpersoner er forpliktet til å sikre og respektere. EMK art. 2 innebærer at staten er forpliktet til å gjøre alt som med rimelighet kan forventes av den for å hindre at noen unødvendig blir utsatt for livsfare, jfr. EMDs dom av 9. juni 1998 (L.C.B. v. United Kingdom). Der hvor en ellers lovlig virksomhet medfører fare, er staten forpliktet til å sørge for en effektiv regulering, overvåking og kontroll, jfr. Jacobs og White side 64. Plikten er omfattende, særlig der myndighetene er blitt advart i forkant. Manglende bevilgninger og finansiering er ikke unnskyldende, jfr. EMDs dom av 8. mars 2008 (Budyayeva m.fl. v. Russland). Det må også legges til grunn at staten har en informasjonsplikt om en mulig fare, jfr. Jacobs og White side 64 og EMDs dom av 30. november 2004 (Öneryildiz v. Tyrkia). Staten var derfor forpliktet til å informere dykkerne om hvilke farer for liv og helse som var forbundet med dykkingen og treffe andre hensiktsmessige tiltak for å redusere risikoen.

Staten hadde kunnskap om hvilken ekstrem risiko Vilnes var utsatt for, men kunnskapen ble ikke videreformidlet. Staten visste allerede fra 1960-årene at trykkfallssyke kunne føre til hjerneskader og skader på nervesystemet. En ungarsk lege, dr. Ròzsahegyi, gjorde på midten av 1960-tallet undersøkelser som tydet på dette. At staten visste om dr. Ròzsahegys arbeider, fremgår av Ragnar Winsnes' notat av oktober 1966 til Arbeidstilsynet. Winsnes' brevvekslet for øvrig med dr. Ròzsahegyi i 1969, og må derfor ha vært kjent med forskningen hans. Undersøkelsene var også var omtalt i flere tidsskrifter. I en prosjektsøknad i 1976 til NTNf for å utvikle mekanisk utstyr til erstatning for dykkeroperasjoner på større dyp, ble det blant annet opplyst at hjerneskade eller bennekrose kan utvikle seg på sikt selv om dykkeren ikke har symptomer på akutt trykkfallssyke. Kopi av søknaden ble sendt til Arbeidstilsynet. Vilnes fikk bare opplyst om faren for bennekrose. Ytterligere informasjon fikk han ikke, og heller ikke andre tiltak ble iverksatt for å redusere risikoen som han ble utsatt for. Isteden økte risikoen ved at US Navys dekompresjonstabeller, som var de mest konservative, ble justert med kortere dekompresjonstid.

Etter menneskerettskonvensjonene er staten forpliktet til å vedta et fungerende lovverk. Å vedta en bestemmelse som sikkerhetsforskriften av 1967 § 121, er ikke tiltrekkelig. Ordlyden er for generelt utformet til å gi noen effektiv beskyttelse. Dessuten må staten påse at reglene følges, jfr. EMDs dom av 9. juni 2005 (Fadeyeva v. Russland).

I Vilnes' tilfelle fulgte staten ikke opp den lovgivningen som tross alt fantes. Dykkeroperasjonene skulle på forhånd forelegges til godkjenning, jfr. § 121 første ledd. Statens organer ble imidlertid tildelt utilstrekkelige ressurser eller kompetanse til å følge opp bestemmelsen, jfr. internt notat i arbeidstilsynet av 13. mars 1975. Kravet om dykkersertifikat utgikk i 1975 fordi det i realiteten ikke var mulig for myndighetene å følge med, hverken i dykkerutdannelsen, som skjedde i regi av selskapene, eller det aktuelle utstyr, jfr. brev av 11. september 1975 fra Arbeidstilsynet til Industridepartementet. De planene som ble godkjent, var ikke forsvarlige. Realiteten var at bestemmelsen ikke ga beskyttelse mot de livstruende situasjonene og de påkjenningene som Vilnes ble utsatt for. Staten gjorde ikke det som med rimelighet kunne forventes for å sikre Vilnes' liv.

Den midlertidige dykkerforskriften som ble vedtatt i 1978 skulle ha vært vedtatt minst tre år tidligere. Industridepartementet var iallfall fra våren 1972 klar over behovet for verneregler for dykkerne. Utkastet hadde ligget klart fra 1975. En av årsakene til at arbeidet trakk ut, var personellmangel i Arbeidstilsynet, og diskusjoner blant myndighetene om hvem som skulle ha ansvaret for dykkervirksomheten. Dette var imidlertid ingen unnskyldning for den sene vedtakelsen av forskriften.

Oljedirektoratet godkjente rutinemessig bruk av dekompresjonstabeller som erfaringsmessig medførte trykkfallssyke og andre skader. Det gjaldt ingen krav til tabellene. Hvert selskap hadde utviklet sine tabeller, som var et viktig

konkurranseverktøy. Staten kunne ha pålagt dykkerselskapene større åpenhet om dette. Det burde ha vært nedlagt mer arbeid i å utvikle standardtabeller som lå innenfor et forsvarlig nivå, og selskapene burde ha vært pålagt å benytte dem. Iallfall kunne Oljedirektoratet ha ført en bedre kontroll med de tabellene som ble benyttet. Standardiseringsprosjektet i 1991 førte til at trykkfallssyke nærmest ble utryddet. Hvis dette prosjektet var blitt fremskyndet, kunne en rekke skader ha vært unngått. Staten har aldri gitt noen god forklaring på hvorfor dette arbeidet trakk så langt ut i tid. Det kunne ha vært gjort 15-20 år tidligere.

Det gjaldt ingen minstekrav til rekruttering, utdanning og kompetanse, verken til dykkerne, dykkeledelsen, det medisinske personell eller til statens egne ansatte. Pionerdykkerne ble ofte ansatt uten erfaring, verken fra dykking eller industriarbeid. Det fantes ikke medisinsk personell tilgjengelig under dykkeroperasjonene. Da Vilnes fikk trykkfallssyke i 1977, var det ingen lege til stede. Han måtte behandles av andre dykkere og mannskapet om bord. Det var heller ingen senere legekontroll. I en arbeidssituasjon der feilgrep lett får fatale følger, er uvissheten om kompetansen hos kolleger og overordnede en enorm psykisk belastning som mest sannsynlig har bidratt til Vilnes' psykiske skader.

Uforsvarligheten i dykkervirksomheten var kjent for staten i flere år før Vilnes dykket i Nordsjøen.

Det foreligger også en krenkelse av EMK art. 8 hvorefter enhver har rett til respekt for sitt privatliv og sitt hjem. De positive forpliktelsene som staten har til å treffe tiltak for å verne om livet, overlapper i stor grad de tiltak som må iverksettes for å verne om privatlivet, jfr. EMDs dom av 20. mars 2008 (Budayeva m.fl. v. Russland). I konvensjonens betydning omfatter begrepene mer enn privatlivet og hjemmet i snever forstand, us 10631. EMD har lagt til grunn at hjemmet også kan omfatte arbeidsplassen, og privatlivet kan også omfatte profesjonelle aktiviteter, jfr. EMDs dom av 16. desember 1992 (Niemi v. Tyskland). Hjemmet og privatlivet har også krav om vern mot angrep fra privat virksomhet, jfr. EMDs dom av 30. november 2005 (Fadeyeva v. Russland), 26. oktober 2006 (Ledyayeva v. Russland).

Dykkerkammeret må anses som et hjem i EMKs forstand. Vilnes kunne bo og leve der opptil flere uker i strekk. Kammermiljøet var preget av høy fuktighet, støy, forurensning fra blant annet boreslam, desinfiseringsmidler, pulver fra fuktighetssamlere, og den kunstige atmosfæren var sammensatt av helium og oksygen. Miljøet var farlig, men heller ikke her ble det iverksatt tiltak for å redusere skaderisikoen, så som krav til en betryggende dekompressjon, rensing av forurensning og reduksjon av luftfuktigheten.

Dykkeroperasjonen på Tender Comet i 1983 skulle aldri ha vært godkjent. Oljedirektoratet visste om forholdene om bord. I en intern rapport ble det beskrevet en rekke uakseptable forhold, blant annet ble det beskrevet flere tilfeller av trykkfallssyke. Dykkerselskapet

anså likevel forholdene for å ligge innenfor den akseptable risikoen, og dykkingen fortsatte. Direktoratet var representert med en observatør under et besøk i dagene 6.- 8. juni 1983, og vedkommende fikk også kopi av rapporten. Likevel forholdt Oljedirektoratet seg passivt, til tross for at det hadde hjemmel til å stanse enhver dykkeroperasjon helt eller delvis dersom denne ville kunne medføre alvorlig fare for liv eller helse, jfr. dykkerforordningen av 1978 § 1.4 første punktum.

Noen dager etter inspeksjonen gikk Vilnes om bord i Tender Comet. I motsetning til hva staten visste, visste han ikke om risikoen ved måten dykkingen der ble gjennomført, og han fikk heller ingen informasjon om den. Vilnes valgte å avbryte dykkingen. Han meldte fra om arbeidssituasjonen om bord og påpekte en rekke konkrete mangler. Selv fikk han en øreinfeksjon, ble sendt i land og avskjediget. Vilnes tok deretter saken opp med Oljedirektoratet. Direktoratet foretok en inspeksjon av arbeidsstedet og avholdt et møte med Mobil, men for øvrig skjedde ikke noe mer. Vilnes anmeldte saken til politiet. Der ble saken etterforsket, men i Oljedirektoratet ble den liggende. Saken ble til slutt henlagt som strafferettslig foreldet. Behandlingen av Vilnes etter at han avbrøt dykkingen har vært en psykisk belastning og forverret hans psykiske skade. Etter dette må det konstateres at staten ikke har gjort det som med rimelighet kan forventes for å sikre Vilnes' liv og helse.

Behandlingen av Vilnes er ikke bare en krenkelse av hans rett til liv og helse. Den er også en umenneskelig og nedverdiggende behandling og derfor i strid med EMK art. 3 og SP art. 7.

Staten har krenket Vilnes' rettigheter i henhold til ØSK art. 6 og 7 om retten til sunne og trygge arbeidsforhold. Det foreligger også en krenkelse av art. 12, som omhandler retten til høyest oppnåelig helsestandard. Arbeidsforholdene om bord i Arctic Surveyor og Tender Comet var ikke forsvarlige. Det var ingen regulering av arbeidstiden, ingen krav til utdanning av dykkere og det manglet medisinsk behandling og oppfølging av trykkfallssyke. Bestemmelsene innebærer at staten har en plikt til å til gradvis å gjennomføre rettighetene, noe som ikke har skjedd i Vilnes' tilfelle.

Dykkerne er blitt diskriminert i strid med EMK art. 14, SP art. 2 og ØSK art. 2 nr. 2. Diskrimineringen består i at arbeidsmiljøloven skulle ha vært gjort gjeldende for dykkerne som for andre arbeidstakere. Sjøfartslovgivningen er ikke beregnet på dykkere.

Når det gjelder statens objektive erstatningsansvar, er Vilnes enig i tingrettens dom og slutter seg for øvrig til de øvrige ankemotpartenes anførsler. Ansvar følger av den rettspraksis som foreligger i dag. En dom i dykkernes favør vil derfor ikke utvide anvendelsesområdet for reglene om objektivt erstatningsansvar. Dykkingen i pionertiden er forskjellig fra all annen risikovirksomhet. En dom mot staten vil derfor ha liten eller ingen presedensvirkning. Det var staten som satte oljeutvinningen i gang, og pionerdykkerne hadde vesentlig større risiko enn andre arbeidstakere. Det måtte være klart

at dykkingen, slik den foregikk, kunne påføre dykkerne skader på nervesystemet og hjerneskader. Om det var usikkert i hvilken grad den kunne medføre ukjente langtidsvirkninger, er uten betydning for det objektive ansvaret. Det objektive ansvaret omfatter også nye og ukjente skadefølger, jfr. Rt. 2001 side 1646.

Staten har sterk nok tilknytning til dykkevirksomheten til å holdes objektivt ansvarlig for dykkingens skadefølger. Dykkingen er en forutsetning for og viktig del av oljeindustrien. Som eier av petroleumsforekomstene var det staten som satte virksomheten i gang. Som lovgiver, konsesjons- kontroll- og tilsynsmyndighet, satte den rammene for oljevirksomheten. I tillegg høster den enorme økonomiske fordeler av petroleumsutvinningen. Staten er indirekte eier av oljerørledningene som Vilnes utførte dykkerarbeider på. Den har videre vært sterkt engasjert i forskning omkring dykking. At dykkerne ikke var direkte ansatt i eller hadde oppdrag fra staten, må være uten betydning når det finnes så sterk tilknytning på annet grunnlag.

Grunnleggende for det objektive ansvaret er at skaden er utslag av en stadig, typisk og ekstraordinær risiko som overstiger dagliglivets. Nordsjødykkingen faller klart inn under denne beskrivelsen. Vilnes har aldri akseptert risikoen for den måten dykkeroperasjonene ble gjennomført på. Tvert imot tok han forholdene opp, endog med politianmeldelse.

Den foreliggende rettspraksis viser at det er grunnlag for å tilkjenne Vilnes erstatning på objektivt grunnlag. Staten eide – indirekte – rørledningen på havbunnen og må holdes ansvarlig for skader som oppstår ved arbeider på og i tilknytning til den, jfr. Rt. 1905 side 715. Staten har lagt til rette for og er årsak til de handlinger og unnlatelser som førte til skaden. At en skadevolder utløser den skadevoldende handling, er uten rettslig betydning for statens erstatningsansvar, jfr. Rt.1991 side 1303. Staten tok initiativet til oljeutvinningen, den visste om farene og risikoen ved virksomheten, og at skadefølger kunne bli alvorlige og omfattende. Når den ikke følger opp med tilstrekkelige sikringstiltak, medfører det ansvar, jfr. Rt. 1988 side 1004.

Alle reelle hensyn, herunder rettferdighetsbetraktninger og interesseavveininger, tilsier at staten må være objektivt ansvarlig for dykkernes skader. Staten har benyttet seg av sin mulighet til å forsikre seg, jfr. St. meld. nr. 47 (2002-2003) sidene 12 og 18, og Innst. S. nr 137 (2003-2004) side 5, og Lødrup side 89. Staten bør også ut fra rettferdighetshensyn være objektivt erstatningsansvarlig overfor dykkerne. Dykkernes virksomhet har vært avgjørende for statens inntekter, og de bør ikke bære tapene alene. Hvis staten er ansvarlig på objektivt grunnlag, deles tapet på alle som har nytt godt av inntektene fra Nordsjøen. Slike rettferdighetsbetraktninger utgjør en sentral del av begrunnelsen for reglene om det objektive erstatningsansvar, jfr. Lødrup side 171. Det må også legges vekt på at virksomheten i Nordsjøen, og dermed dykkingen, skjer i hele samfunnets interesse. Samfunnet bør derfor bære kostnadene ved utvinningen, ikke den enkelte skadelidte, jfr. Lødrup side 239-240.

Staten aksepterer at det foreligger årsakssammenheng mellom Nordsjødykkingen og Vilnes' skade, forsåvidt gjelder at han er påført lettgradig encefalopati og at dykkingen har forverret hans personlighetsforstyrrelse. Det er imidlertid ingen grunn til å anta at hørselskaden har en annen skadeårsak.

Vilnes krever erstatning for mén, lidet og fremtidig inntektstap etter rettens skjønn, begrenset oppad til 30.278.358 kroner, inkludert avsavntrenter og påslag for skatteulempe. Beløpet må beregnes på det grunnlag at Vilnes i dag er helt arbeidsufør. Symptomene har gradvis tiltatt, slik det er vanlig ved dykkerskader. Mest sannsynlig ble ryggmargsskaden påført om bord i Arctic Surveyor i 1977 da han fikk et alvorlig tilfelle av trykkfallssyke som innbefattet spinalbends. De øvrige symptomene er mest sannsynlig fordelt mellom dette dykket og dykkingen på Tender Comet i 1983. Det må derfor være riktig å utmåle erstatning også for de mellomliggende årene. Han aksepterer en medisinsk invaliditetsgrad på 40%, men ikke at invaliditetsgraden settes lavere. Utgangspunktet for beregningen må være konstateringen av den første skaden.

Når det gjelder sannsynlig inntekt uten skaden, anføres generelt det urimelige i at dykkere forutsettes å arbeide seg nedover lønnsstigen. I de fleste andre yrker stiger inntektene som regel med alderen. Grunnen til de synkende inntektene er å finne i det skadevoldende systemet og de skadevoldende handlingene. Denne effekten må det derfor ses bort fra ved erstatningsberegningen. Dessuten må det ved erstatningsberegningen ses bort fra at det alminnelige lønnsnivået for dykkere ble presset nedover av det store antallet dykkere, hvorav mange ikke var kvalifiserte for yrket. Hvis staten hadde innført krav om utdanning, og den hadde innført sertifikatordninger uten masseutstedelser av sertifikater til de samme ukvalifiserte dykkerne, ville det ha vært færre dykkere og dermed et høyere lønnsnivå. Hvis staten hadde informert om risikoen ved yrket, hadde enda flere falt fra. Sammenligningsgrunnlaget må derfor ta utgangspunkt i et tenkt lønnsnivå med færre, men kvalifiserte dykkere.

Individuelle forhold hos Vilnes tilsier at han uten skaden sannsynligvis ville ha hatt et forholdsvis høyt inntektsnivå. Han har deltatt i en rekke forsknings- og utviklingsprosjekter, drevet egen næring, foretatt studier og utviklet patenter uten at han har fått nevneverdig fortjeneste ut av disse aktivitetene. Hans mange aktiviteter og interesser viser imidlertid at han har en sjelden kombinasjon av maritim erfaring og andre ferdigheter, en kombinasjon som ville ha gjort ham attraktiv på arbeidsmarkedet.

Videre krever Vilnes oppreisning etter rettens skjønn med inntil 5 millioner kroner for ikke-økonomisk skade. Etter skadeserstatningsloven § 3-5 skal retten fastsette et "rimelig" beløp. Rimelighet tilsier i et tilfelle som dette at beløpet settes høyt. Skaden er forårsaket av et skadevoldende system som har vart gjennom lengre tid. Det samme systemet har

tilført skadevolder enorme inntekter, og skadevolder sitter igjen med en tilsvarende berikelse.

Ved beregningen av oppreisningsbeløpet må det legges til grunn en alminnelig ulovfestet regel om fraleggelse av berikelse oppstått ved skadevoldende handlinger, iallfall der det foreligger forsett eller grov uaktsomhet. Det finnes lovbestemmelser om fraleggelse av berikelse i straffeloven § 43 og åndsverkloven § 55. I Borgarting lagmannsretts dom av 23. oktober 2006 ble den krenkede i et kontraktsforhold tilkjent berikelsen som oppstod etter kontraktsbruddet, jfr. LB-2005-117741. På immaterialrettens område er det uttalt at det særlig ved de grovere krenkelser er behov for å supplere lovgivningens sanksjonsregler med en ulovfestet berikelsesregel, jfr. Ole-Andreas Rognstad og Are Stenvik: Hva er immaterialretten verd? (Festskrift til Peter Lødrup) side 23. Borgarting lagmannsrett har lagt til grunn at patentloven § 58 må suppleres med ulovfestede prinsipper om fraleggelse av berikelse, jfr. Borgarting lagmannsretts dom av 5. mars 2007 (LB-2006-8527).

Høyesterett har aldri tatt stilling til denne problemstillingen. Vernet mot rettighetskrenkelser lar seg vanskelig forene med en regel om at skadevolderen økonomisk ikke risikerer noe mer ved å foreta krenkelsen enn han måtte ha betalt om han hadde søkt rettighetshaveren om tillatelse, jfr. de samme forfattere side 33-34. Det er imidlertid ingen grunn til å begrense prinsippet til kun å gjelde på enkelte rettsområder som immaterialretten. Det er minst like stor grunn til å la prinsippet få anvendelse der personskader er forvoldt ved forsett eller grov uaktsomhet.

Dag Vilnes har nedlagt denne påstand:

1. Staten v/ Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til innen 14 dager etter dommens forkynnelse å betale erstatning til Dag Vilnes fastsatt etter rettens skjønn med tillegg av lovens til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.
2. Dag Vilnes tilkjennes saksomkostninger for Borgarting lagmannsrett med lovens rente fra forfall til betaling skjer.

Lagmannsretten er kommet til at det ikke foreligger noe ansvarsgrunnlag for staten, og at statens anke derfor må føre frem.

Lagmannsretten drøfter først om det foreligger grunnlag for å holde staten ansvarlig på objektivt grunnlag.

Vilkårene for å pålegge en skadevolder objektivt erstatningsansvar kan utformes på forskjellige måter. Det må skje en helhetsvurdering, hvor både hensynet til partene i den aktuelle sak og mer overordnede interesser av samfunnsmessig karakter trekkes inn, jfr. Rt. 2002 side 1546. Det kan legges til grunn en ren interesseavveining der avgrensingen av

ansvaret må skje ut fra adekvansbetraktninger hvor spørsmålet er om tapene må anses som for fjerne eller avledete, jfr. Rt. 2006 side 690. Visse kumulative minstekrav må være innfridd. Skaden må være utslag av en risiko som er skapt ved en virksomhet eller drift, ting eller innretning og som den påstått ansvarlige har sterk nok tilknytning til. Risikoen må være stadig, typisk og ekstraordinær, jfr. Nygaard side 255. Peter Lødrup er av den oppfatning at det ikke kan oppstilles absolutte minstevilkår på et felt som dette, men at konklusjonen beror på en avsluttende helhetsvurdering der de forhold som Nygaard anser for å være minstekrav, vil stå helt sentralt, jfr. Peter Lødrup: Lærebok i erstatningsrett (4. utgave) side 248-249. Hvorvidt det gjelder et ulovfestet objektivt ansvar for den aktuelle virksomheten eller skaden, må avgjøres etter en konkret helhetsvurdering, der det overordnede spørsmål er hvem som er nærmest til å bære skaden, jfr. også Lovavdelingens uttalelse av 7. mars 2003 (JDLOV-2003-1724) side 3.

Mye taler for at dykkevirksomheten i Nordsjøen innebærer en stadig, typisk og ekstraordinær risiko for dykkerne. Lagmannsretten går imidlertid ikke nærmere inn på dette ettersom staten uansett ikke har tilstrekkelig tilknytning til virksomheten.

Tilknytningskravet innebærer at det objektive ansvaret i utgangspunktet påhviler innehaveren av den risikofylte virksomheten, men tilstrekkelig tilknytning kan også være begrunnet i andre forhold, jfr. Rt. 1983 side 1052. Hva som ligger i tilknytningskravet er således ikke helt klart. Lagmannsretten oppfatter kravet slik at det beror på en helhetsvurdering der spørsmålet blir om den påståtte skadevolderens tilknytning til den skadegjørende virksomheten er sterk nok til at det er rimelig å holde vedkommende ansvarlig for skaden.

Med dette rettslige utgangspunktet går lagmannsretten over til å drøfte om staten har en tilstrekkelig sterk tilknytning til oljeutvinningen til at den kan holdes erstatningsansvarlig på objektivt grunnlag.

Lagmannsretten oppfatter ankemotpartene slik at det er statens samlede rolle i petroleumsvirksomheten som gjør tilknytningen til dykkervirksomheten sterk nok. Staten eier petroleumforekomstene, den var initiativtaker og satte oljeutvinningen i gang, den driver oljeutvinning gjennom statsselskaper eller statsdominerte selskaper som Statoil og Norsk Hydro, den regulerer virksomheten ved å utferdige lover og forskrifter og kan dispensere fra dem, den er konsesjonsmyndighet og tilsynsmyndighet, og den har store inntekter gjennom skatter, avgifter og SDØE. For Muledals og Kleppes del kommer dessuten det forhold at de deltok i uforsvarlig testdykking på NUI. Summen av dette er at staten både har den avgjørende styringen av oljeindustrien, og at den har den største økonomiske interessen i oljeutvinningen.

Til dette bemerker lagmannsretten at staten ikke er innehaver av den risikofylte virksomheten. Staten har eiendomsrett til de undersjøiske petroleumforekomstene, men

rettighetshaveren blir eier av den petroleum som produseres, jfr. petroleumsloven av 1996 §§ 1-1 og § 3-3 tredje ledd annet punktum. Staten driver ikke selv oljeutvinning, og heller ikke driver den dykking i Nordsjøen. Ingen av ankemotpartene har noen gang vært ansatt i staten som dykkere eller hatt oppdrag for den. Det objektive ansvar må i tilfelle begrunnes i andre forhold enn at staten er innehaver av den skadevoldende virksomhet.

Lagmannsretten er ikke uenig med ankemotpartene i at staten er i en slik posisjon at den gjennom ulike virkemidler kan påvirke sikkerhetsnivået. Dette gjelder for øvrig ikke bare for dykkervirksomheten i Nordsjøen, men er forutsetningen for enhver sikkerhetslovgivning. Ved å gi utvinningstillatelser har staten i en viss forstand medvirket til å sette i gang en virksomhet som erfaringsmessig før eller siden vil føre til ulykker. I så måte kan avgjørelsene i Rt. 1991 side 1303 og Rt. 1988 side 1003 muligens trekke i retning av ansvar for staten.

Statens posisjon som lovgiver m.v. og rettferdighetshensyn overfor dykkerne kan likevel ikke tillegges avgjørende betydning i erstatningsrettslig sammenheng. Statens rolle i forbindelse med dykkingen er ikke prinsipielt forskjellig fra statens rolle i forhold til andre virksomheter. Nordsjødykkingen er ikke den eneste risikovirksomheten som utøves i samfunnet. Det er heller ikke enestående at staten høster betydelig økonomisk gevinst av slike virksomheter, som endog kan anses som direkte skadelige i andre sammenhenger. All virksomhet kan i prinsippet lovreguleres av staten og være undergitt statens myndighetsutøvelse. Oljeutvinningen er ikke alene avhengig av dykkerne, men også av mange andre yrkesgrupper. For øvrig er mange andre virksomheter enn oljeutvinningen avhengig av bestemte fagpersonell for å kunne drives. At staten initierer en virksomhet, er heller ikke noe spesielt for oljenæringen.

Statens eierinteresser i Statoil og SDØE kan ikke begrunne et objektivt erstatningsansvar for staten. Statoil er et eget rettssubjekt der forholdet mellom staten og selskapet reguleres av den alminnelige aksjeselskapslovgivningen. Det samme gjelder – med enkelte modifikasjoner – statens forhold til SDØE, jfr. petroleumsloven av 1996 §§ 11-2 og 11-5. Tidligere ble SDØE administrert av Statoil

Når det gjelder testdykkingen ved NUI, bemerkes at NUI er et selvstendig rettssubjekt, og det er ikke bevismessig dekning for at testdykkene der var initiert av staten på annen måte enn at den krevde dokumentasjon for at dykking lot seg gjøre på store dyp for å gi tillatelse til visse arbeider. Heller ikke har staten bidratt i vesentlig grad til finansieringen. At dykkernes påkjenninger og statens inntekter fra Nordsjøen begge er ekstreme, endrer ikke det prinsipielle.

Mange ser det som urettferdig og urimelig at dykkerne, som har risikert liv og helse, og dermed gjort det mulig for staten og hele det norske samfunn å høste inntektene fra Nordsjøen, ikke skal få erstatning når de er påført skade. Uten at det har betydning for

ansvarsgrunnlaget, vil lagmannsretten tilføye at dykkerne har rett til helsetjenester og trygdeytelser som den øvrige befolkning. I tillegg har de, som nevnt innledningsvis, mottatt forskjellige kompensasjoner med ikke ubetydelige beløp etter at Stortinget, uten hensyn til erstatningsrettslige regler, har foretatt en avveining mellom dykkernes interesser og samfunnsmessige hensyn. Etter det opplyste har Kleppe mottatt til sammen cirka 3,5 millioner kroner, Muledal har mottatt cirka 3,28 millioner kroner, Jørgensen cirka 5,25 millioner kroner, herav 1,75 millioner kroner i yrkesskadeforsikring, og Vilnes har mottatt cirka 3,6 millioner kroner. Om de bør få ytterligere kompensasjon fra staten – uavhengig av hva staten er rettslig forpliktet til å betale – er et politisk spørsmål som det ikke er domstolenes oppgave å ta stilling til.

Det var unødvendig for ankepartene å saksøke staten for å få erstatning. Det må legges til grunn at samtlige av de aktuelle dykkerselskapene fortsatt eksisterer gjennom sammenslåinger og andre selskapsmessige omorganiseringer. I tillegg hefter rettighetshaverne – oljeselskapene – solidarisk med skadevolderen, jfr. petroleumsloven av 1994 § 10-9 første ledd. Tilsvarende regler om solidaransvar gjaldt i hele den perioden som ankepartene dykket i Nordsjøen, se petroleumsloven av 1985 § 60, og forskrifter fastsatt ved kgl. res av 8. desember 1972 § 51. Både arbeidsgiverne og operatørselskapene er fortsatt søkegode. En annen sak er at det kan være mest hensiktsmessig for ankepartene av praktiske grunner å rette erstatningssøksmålet mot staten, men det hensynet kan ikke tillegges særlig vekt når det gjelder spørsmålet om staten kan pålegges objektivt ansvar.

Utgangspunktet må fortsatt være at enhver virksomhet drives for innehaverens regning og risiko. Når statens rolle i forhold til dykkervirksomheten ikke skiller seg prinsipielt ut fra andre risikofylte virksomheter, vil et objektivt ansvar innebære at staten mest sannsynlig kan holdes økonomisk ansvarlig for skader i de fleste tilfeller der innehaveren av en risikofylt virksomhet hefter på objektivt grunnlag. Et så omfattende objektivt ansvar for staten kan etter lagmannsrettens syn ikke utledes av gjeldende rett. Det kan sikkert argumenteres både for og imot en utvidelse av statens ansvar for skader og ulykker. Dette er imidlertid et forhold som det ikke er opp til domstolene å avgjøre.

Lagmannsretten går så over til å drøfte om staten er erstatningsansvarlig på subjektivt grunnlag som arbeidsgiver for handlinger og unnlater av statens ansatte.

Arbeidsgiver svarer for skade som voldes forsettlig eller uaktsomt under arbeidstakers utføring av verv for arbeidsgiveren, idet hensyn tas til om de krav som skadelidte med rimelighet kan stille til tjenesten, er tilsidesatt, jfr. skadeserstatningsloven § 2-1. Det er ikke nødvendig å identifisere den enkelte tjenestemann som har begått feilen, og det er heller ikke nødvendig å knytte ansvaret til en bestemt handling. Med skade forstås også den samlede virkningen av enkeltstående handlinger som hver for seg ikke er tilstrekkelig

til å medføre erstatningsansvar, jfr. blant andre Nygaard side 242-243. Også statens myndighetsutøvelse omfattes i utgangspunktet av bestemmelsen.

Stortingets lovgivende og bevilgende virksomhet omfattes likevel ikke av arbeidsgiveransvaret. Lagmannsretten er ikke enig med ankemotpartene i at staten som skadevolder, i likhet med et privat rettssubjekt, må ses på som en enhet, der det ikke kan skilles mellom de enkelte statsorganers beslutninger. Staten er ikke et privat rettsubjekt. Staten utøver offentlig myndighet der Stortinget, regjeringen og domstolene er tillagt hver sine oppgaver. Stortinget gir lover og bevilger penger til å dekke statsutgiftene, jfr. grunnloven § 75 bokstavene a og e. Som lovgiver kan Stortinget innenfor grunnlovens og internasjonale konvensjoners rammer foreta seg hva det måtte ønske, uten å pådra staten erstatningsansvar for innholdet av lovgivningen. Stortingets vurdering og avgjørelse av hvorledes statens midler skal disponeres, må også anses som rettslig uangripelig, jfr. Utkast med motiver til lov om statens og kommunenes erstatningsansvar (1958) side 20. Domstolene kan da ikke overprøve innholdet i de lov- og bevilgningsvedtak som blir fattet – heller ikke som ledd i en erstatningssak – så lenge vedtakene er grunnlovsmessige og innenfor statens konvensjonsforpliktelser.

I petroleumslovgivningen har Stortinget valgt å gi Kongen fullmakt til å utferdige forskrifter om utfylling og gjennomføring av lovene, jfr. kontinentalsokkelloven av 1963 § 3, petroleumsloven av 1985 § 57 og petroleumsloven av 1996 § 10-18. Etter loven er det opp til Kongens skjønn å bestemme hva forskriften skal inneholde. Domstolene må i sin rettsanvendelse forholde seg til forskriftene slik de er. De kan i utgangspunktet ikke overprøve innholdet og gjøre staten erstatningsansvarlig ut fra en oppfatning om at reglene burde ha vært annerledes. Dette gjelder også i saker der staten er part. At en forskrift påfører staten erstatningsansvar på grunn av sitt innhold, må iallfall skje helt unntaksvis, eksempelvis at den mangler lovhjemmel, at vedtakelsen er utslag av myndighetsmisbruk m.v. Noe slikt er ikke anført her.

En rekke av dykkernes anførsler er i realiteten kritikk mot regelverket og bevilgningene. Dette gjelder anførslene om at regelverket var utilstrekkelig, uoversiktlig og dårlig samordnet, at arbeidsmiljøloven eller tilsvarende regler burde vært innført for Nordsjødykkingen, om manglende kvalifikasjonskrav og utdanning for dykkere og annet dykkerpersonell, manglende regelverk for standard dykkertabeller og påbud om muligheter for hyperbar evakuering, om manglende regulering av arbeidstiden, manglende sertifikatordning, at et sikrere regelverk måtte innføres, at tilsynsorganene fikk for små ressurser, det burde vært innført tiltak for å redusere risikoen ved eksponering av kjemiske midler.

Forsvarligheten av petroleumslovgivningen kan diskuteres som all annen lovgivning. At dykkernes krav om regelendringer ikke alltid førte frem, kan ikke påføre staten noe erstatningsansvar. En annen sak er at flere av de forholdene som dykkerne tok opp kunne

ha inngått i den forsvarlighetsvurderingen som kontroll- og tilsynsmyndighetene skulle gjøre forut for den enkelte dykkeroperasjon. Eksempelvis kunne de ha satt som vilkår for å godkjenne en operasjon som forsvarlig at langsomme dykkertabeller skulle benyttes.

Hvilke krav som med rimelighet kan stilles til kontroll- og tilsynsvirksomheten, beror på en helhetsvurdering. Ved denne vurderingen må en rekke forhold trekkes inn.

Lagmannsretten legger til grunn at staten i hovedsak var kjent med forholdene i Nordsjøen, herunder dykkernes arbeidsforhold. Imidlertid hadde de på grunn av underrapportering sannsynligvis ikke den fulle oversikt over omfanget av nestenulykker og andre uønskede hendelser. Staten var også klar over dykkernes krav om forbedringer. Dykkerne og deres organisasjoner gjorde en rekke henvendelser til myndighetene gjennom brev, avisartikler, direkte kontakt i form av møter og konferanser m.v.

Risiko er en del av det å dykke. Formålet med kontroll- og tilsynsvirksomheten er å bidra til å redusere denne risikoen. Uansett svikt i kontroll- og tilsynsordningene er det utøverne av virksomheten som har ansvaret for at petroleumsvirksomheten, herunder dykkingen, utøves på en forsvarlig måte og i samsvar med gjeldende regelverk, jfr. någjeldende petroleumslav § 10-6 sammenholdt med § 10-1. Det er også utøverne av virksomheten som er ansvarlige når skade forvoldes, jfr. § 10-9. En virksomhet bør drives for utøverens regning og risiko. Inntjening og ansvar bør ligge hos det samme rettssubjektet. Hvis staten er erstatningsansvarlig som skadevolder, er det ikke uten videre gitt at den vil kunne kreve full regress for hele erstatningsbeløpet hos andre skadevoldere. Det har aldri vært meningen å etablere kontroll- og tilsynsvirksomhet å redusere skadevolders erstatningsansvar. Den omstendighet at en operasjon ikke burde ha vært godkjent, medfører ikke uten videre at staten er ansvarlig for eventuelle ulykker som operasjonen forårsaker. Rt. 1992 side 453 gjaldt ikke skade påført arbeidstaker av arbeidsgiver i et arbeidsforhold. Etter lagmannsrettens syn har avgjørelsen derfor begrenset overføringsverdi til denne saken.

Når det gjelder regelverket, er det mulig at en dykkerforskrift kunne ha vært vedtatt tidligere enn 1978. Det er også mulig at dette kan ha sammenheng med at en rekke forvaltningsorganer hadde ansvar i Nordsjøen, og at de til tider ikke samarbeidet tilfredsstillende. Dykkingen foregikk likevel ikke fullstendig lovløst i tidligere år. Forskrifter som omfatter dykkingen ble gitt i 1967 (sikkerhetsforskriften) der § 121 direkte gjelder dykking. Det heter her at dykkervirksomheten skal utføres på forsvarlig måte og i henhold til de til enhver tid gjeldende forskrifter, jfr. tredje ledd. Operasjonene skulle forhåndsgodkjennes, jfr. første ledd. Uansett var ikke det norske regelverket dårligere enn i andre sammenlignbare land. Norge var etter England det første landet i Nordsjøområdet som innførte regler for dykking offshore. England hadde vedtatt sine regler i 1975. USA har regler fra 1981 og Danmark fra 1995. Lagmannsretten kan etter dette ikke se at

vedtakelsen av dykkerforskriften i 1978 tilsidesatte de krav som med rimelighet kan settes til tjenesten i en slik grad at staten kan holdes erstatningsansvarlig.

Lagmannsretten kan heller ikke se at organiseringen av kontroll- og tilsynsmyndigheten var uforsvarlig og medfører erstatningsansvar for staten. Hvilke ressurser som skal stilles til rådighet, beror på Stortingets bevilgningsvedtak. Arbeidstilsynet, som hadde tilsynsansvaret frem til 1. april 1978, hadde fra før ansvaret for å føre tilsyn med mesteparten av bedriftslivet, ikke bare med dykkerne i Nordsjøen. Likevel ble én mann satt til å ta seg av kun denne ene oppgaven. Sett i forhold til andre risikovirkosomheter og de bevilgninger som var gitt, kan ikke lagmannsretten se dette som et uaktsomt forhold. At vedkommende var ingeniør med teknisk kompetanse og hadde oppmerksomheten mer rettet mot de tekniske innretninger istedenfor de dykkermedisinske forhold, kan ikke betegnes som et uaktsomt personvalg. At dykkerne ønsket et mer omfattende tilsyn, kan ikke være avgjørende i erstatningsrettslig sammenheng. I Oljedirektoratet ble det etablert en egen dykkerseksjon med fem ansatte. Lagmannsretten kan være enig med dykkerne i at de stillingene som ble opprettet idéelt sett burde ha vært besatt til enhver tid, men dette forholdet er ikke tilstrekkelig til å begrunne et erstatningskrav. At utgifter til tilsynet kan kreves dekket av rettighetshaveren, endrer ikke dette, jfr. någjeldende petroleumslø § 10-3 tredje ledd. Refusjonsretten gir ikke adgang til å utvide stillingshjemplene.

Sett i ettertid, kan lagmannsretten være enig med ankemotpartene i at det kan synes som om de reglene som fantes, ikke alltid ble fulgt. Tillatelse ble i enkelte tilfeller gitt i etterkant av operasjonene. Det utviklet seg en praksis der dispensasjon ble gitt på grunnlag av enighet mellom operatøren, dykkerne, dykkernes fagforeninger og verneombudet. Denne praksisen hadde den svakhet at den enkelte dykker var i en svak forhandlingsposisjon fordi han i en del tilfeller kunne risikere å bli satt på land hvis han ble oppfattet som vanskelig. Søknadsfristene og arbeidstidsbestemmelsene ble ikke alltid overholdt. Noen nærmere vurdering av forsvarligheten lar seg ikke etterspore i vedtakene. Lagmannsretten er også enig med dykkerne i at Oljedirektoratet med hjemmel i 1978-forskriften § 3.4 første ledd sammenholdt med vedlegg I til den samme forskriften § 3 bokstav k), hadde grunnlag for å kreve fremlagt den dekompresjonstabellen som skulle benyttes i det aktuelle dykk. Forsvarligheten av tabellen burde ha inngått som en del av grunnlaget for å tillate operasjonen. Det virker ikke særlig betryggende at tabellene ikke ble vurdert fordi de ansatte i Oljedirektoratet ikke skjønnte dem.

Bedømmelsen av de krav som med rimelighet kan stilles til tjenesten eller virksomheten må imidlertid gjøres ut fra de dagjeldende oppfatningene av risikoen ved dykking. Det eneste mulige tiltaket for å fjerne enhver risiko, ville ha vært å nedlegge totalforbud mot dykkervirksomheten. Dette har aldri vært aktuelt, verken i Norge eller i andre land. Den rådende oppfatning er derfor at det er forsvarlig å dykke, selv om dykking medfører dødsulykker og andre alvorlige ulykker. Spørsmålet for tilsynsmyndigheten er derfor til enhver tid hvilket risikonivå som er forsvarlig. Om tillatelse til den enkelte

dykkeroperasjon skulle gis, berodde på en avveining der hensynet til dykkerne var et tungtveiende hensyn, men ikke det eneste hensynet som måtte tas. Denne avveiningen er det grunn til å vise en viss tilbakeholdenhet med å overprøve, særlig etter lang tid og oppfatningene har endret seg.

Om avveiningen var forsvarlig, må bedømmes ut fra kunnskapene og oppfatningene av hva som var forsvarlig den gang. At akutte trykkendringer på forskjellige måter medfører store påkjenninger for organismen, og i verste fall kan være livstruende, har vært kjent lenge. Langtidsvirkningene var det derimot mindre kunnskap om. Etter bevisførselen legger lagmannsretten til grunn at det var en utbredt oppfatning at dykking ikke hadde alvorlige langtidsvirkninger hvis trykkfallsyke ikke oppstod. Trykkfallsyke som kun ga seg utslag i smerter som gikk over, eventuelt etter behandling i trykkammer, var også regnet som relativt ufarlig. Det ser ut til at trykkfallsyke var akseptert som en del av dykkingen, en ulempe man forsøkte å unngå, men som man tok med på kjøpet. Sykdommen ble behandlet med rekomprimering og ansett ferdigbehandlet med det, jfr. NOU 2003:5 side 76.

Helt entydig var oppfatningen om dykkingens langtidsvirkninger likevel ikke. Lagmannsretten er blitt forelagt en rekke rapporter, forskningsuttalelser, legeuttalelser, artikler m.v. om mulige langtidsvirkninger av dykking, og partene har argumentert med de uttalelsene som støtter deres syn. Flere av dykkerne mente at det var ting som tydet på at dypdykking innebar en helserisiko, eksempelvis bennekrose. I flere seriøse forskningsmiljøer var det reist tvil, og på en konferanse i Stavanger i 1983, som norske myndigheter hadde tatt initiativet til, var meningene delte. På en konsensuskonferanse i Godøysund i 1993 ble det i slutterklæringen uttalt at det forelå bevis for langtidsvirkninger hos noen dykkere, men at virkningene i de fleste tilfellene ikke influerte på dykkernes livskvalitet. Muligheten for at dette kunne skje i fremtiden, ble imidlertid holdt åpen, jfr. NOU 2003:5 side 43. Det foreligger studier som peker på en sannsynlig sammenheng mellom en langvarig dykkerkarriere og senere sviktsymptomer av nevrologisk og kognitiv natur. Men studier som fyller alle krav til vitenskapelig holdbarhet, forelå fremdeles ikke i 2002, jfr. NOU 2003:5 side 8 og side 48. Fortsatt synes ikke langtidsvirkningene av dykking å være avklart. Lagmannsretten går ikke nærmere inn på dette. Dagens kunnskap er uansett uten betydning for den erstatningsrettslige vurderingen av begivenheter som fant sted for flere år siden.

Det er ikke mulig og heller ikke nødvendig for lagmannsretten å ta stilling til uenigheten mellom forskerne og forskningsmiljøene. Det er tilstrekkelig å konstatere at det forelå faglig uenighet. I en erstatningsrettslig sammenheng må det legges til grunn at staten den gang hadde faglig dekning for sin oppfatning av mulighetene for langtidsskader. At andre forskere mente noe annet enn dem staten holdt seg til, kan ikke være avgjørende.

De psykiske skadevirkningene av ekstreme, livstruende situasjoner, særlig ved gjentatte opplevelser, legger lagmannsretten til grunn har vært kjent. Diagnosen PTSD er muligens av nyere datum, men tilsvarende symptomer er kjent fra konsentrasjonsleirfanger, overlevende etter skipsforlis og andre katastrofer og som resultat av krigssituasjoner, jfr. NOU 2003:5 side 44. Samtlige av ankemotpartene har beskrevet hendelser som innebærer tilstrekkelige stresspåkjenninger til at de tilfredsstiller belastningskravet til PTSD og at de er påført forskjellige former for psykiske skader. Lagmannsretten legger til grunn som mest sannsynlig at Jørgensen og Kleppe har utviklet PTSD, mens Vilnes mest sannsynlig har en lettere hjerneskade, og i sammenheng med denne en organisk personlighetsforstyrrelse. For Muledals del er konklusjonen med hensyn til PTSD mer usikker.

Lagmannsretten er enig med dykkerne i at staten måtte være klar over denne siden ved dykkervirksomheten, og at en god del dykkere mest sannsynlig ville påføres psykiske senskader. Arbeidstilsynet regnet for sin del med at dykking på stadig større dyp ville kunne føre med seg psykiske problemer for dykkerne, jfr. Arbeidstilsynets årsrapport for 1974 side 19, us. 1337. Mest sannsynlig kunne en strengere håndhevelse av kravet til forsvarlig dykkervirksomhet ha bidratt til å redusere stressnivået. Likevel måtte – som nevnt – et visst farenivå, og dermed en viss stressbelastning, godtas hvis dykkingen i det hele tatt skulle utøves. Hvor meget stressbelastningen ville ha blitt redusert, og om reduksjonen ville ha vært tilstrekkelig til at ankemotpartene ikke ble påført psykiske senskader, er det umulig å si noe sikkert om. Enkelte stressbelastninger var uansett ikke til å unngå.

Det ikke bevismessig dekning for at støyeksponering, forurensning, kjemikalier og andre belastninger har påført ankemotpartene noe økonomisk tap, annet enn at slike belastninger kan ha bidratt til å øke stressbelastningen.

Lagmannsretten kan ikke se at staten har utløst så store forventninger hos dykkerne om å bli særskilt vernet at det får noen innflytelse på bedømmelsen av hvilke krav som med rimelighet kunne stilles til tilsyns- og kontrollvirksomheten. Det pågår mange risikofylte virksomheter i samfunnet der staten fører tilsyn, initierer forskning og utøver veilednings- og opplysningsvirksomhet uten å kunne gjøres erstatningsansvarlig for de ulykkene som likevel inntreffer. Nordsjødykkerne står ikke prinsipielt i en annen stilling enn utøvere av andre risikoaktiviteter. Bygningsingeniøren i Rt. 1967 side 1248, som er omhandlet i Viggo Hagstrøm: Offentligrettslig erstatningsansvar side 364-365, hadde inntatt en langt mer aktiv rolle i utøvelsen av sin myndighet enn tilsynsmyndighetene i Nordsjøen har vært tiltenkt eller har tiltatt seg. Saksforholdet i Rt. 2000 side 253, har liten overføringsverdi til petroleumsvirksomheten i Nordsjøen.

Forsvarligheten av å gi dispensasjon fra sikkerhetskravene berodde ikke bare på hensynet til dykkerne. Det måtte også foretas en risikovurdering av alternativene ved ikke å gi dispensasjon. Eksempelvis måtte belastningen med å forlenge metningstiden for det

dykkerlaget som allerede var under trykk, sammenlignes med belastningen ved å trykksette et helt nytt lag. Faren med lengre umbilical måtte vurderes mot faren ved at dykkerfartøyet måtte holde en posisjon nærmere installasjonen m.v. Selv om praksis utviklet seg dithen at det ble gitt dispensasjon hvis alle de berørte interesser, herunder dykkerne og deres representanter aksepterte det, har lagmannsretten ikke grunnlag for å fastslå at Oljedirektoratet så bort fra hensynet til dykkernes sikkerhet, eller at de avveininger som ellers ble gjort, på andre måter var uforsvarlige. For øvrig må dispensasjonspraksis ses i sammenheng med regelverket som det skal dispenseres fra. I Norge valgte man å ha et forholdsvis strengt regelverk som forutsatte mer utstrakt bruk av dispensasjoner, istedenfor et mindre strengt regelverk der behovet for dispensasjoner ville ha vært mindre, jfr. NOU 2003:5 side 81. At kontrollen var uten realitet, er det ikke ført tilstrekkelig bevis for, selv om Oljedirektoratets vedtak regelmessig ble gitt i en summarisk form.

Lagmannsretten er enig med ankemotpartene i at det, ut fra dagens oppfatninger, kan synes uforsvarlig å tillate dykkeroperasjoner der det skulle benyttes dekompresjonstabeller som tidligere hadde ført til ulykker. Den gang var imidlertid disse tabellene i vanlig bruk, ikke bare i den norske delen av Nordsjøen. Etter det opplyste må det legges til grunn at ingen andre land enn Norge til nå har innført krav om standard dekompresjonstabeller. De ulykkene som skjedde, førte da heller aldri til søksmål mot staten den gang. Det kunne nok ha vært ønskelig om tilsynsmyndighetene hadde fulgt en strengere praksis hva gjelder å tillate de raske dekompresjonstabellene, men ut fra de datidige forholdene er det etter lagmannsrettens oppfatning ikke erstatningsbetingende.

Som konsesjonsmyndighet hadde staten for så vidt hjemmel til å sette konsesjonsvilkår for å bedre sikkerheten for dykkerne. Men heller ikke her kan risikoen fjernes fullstendig. Hvilke vilkår som skal settes, beror på ulike hensyn. Lagmannsretten har ikke grunnlag for å se at de avveininger som ble foretatt var uforsvarlige, selv om det fra dykkernes synspunkt sikkert hadde vært ønskelig om deres interesser var bedre ivaretatt.

Statens eierskap til petroleumsforekomstene kan ikke føre til erstatningsansvar for de ulykker som utvinningen medfører. Rettighetshaver blir eier av den petroleum som produseres, jfr. petroleumsloven § 3-3 tredje ledd annet punktum. Dermed opphører statens ansvar som eier. Statens eierskap begrenser seg således til den tiden forekomstene ligger i havbunnen.

Lagmannsretten kan ikke se at kvaksalverloven får anvendelse. Loven retter seg mot den som tar syke i kur, jfr. § 2. Det er ingen naturlig forståelse av ordlyden å la loven ramme den som hjelper en person som er forulykket, ved for hurtig dekompresjon eller på annen måte.

Selv om kontroll- og tilsynsmyndighetene begikk noen feil, er det uansett ingen holdepunkter for at arbeidsmiljøet for dykkerne på norsk kontinentalsokkel ble oppfattet

som dårligere enn det ble i de andre landene som driver oljeutvinning i de samme havområdene. Ulykkesfrekvensen var ikke vesentlig høyere på norsk område. Selv om det bør vises en viss varsomhet med å trekke for vidtrekkende slutninger av en spørreundersøkelse, fremgår det av en NUTEC-rapport av 20. mai 1986, at det ble uttalt mer misnøye med utenlandske dykkerselskap enn med norske når det gjelder arbeidsforhold og sikkerhet. Generelt ble det uttrykt stor tilfredshet med sikkerheten ved dykking på den norske kontinentalsokkelen. Kun 2,2% uttrykte misnøye med de sikkerhetsmessige forholdene. De feilene som ble begått, er utilstrekkelige til å påføre staten erstatningsansvar.

Forsøksdykkingen ved NUI er ikke statens ansvar. NUI har alltid vært et eget rettssubjekt, riktignok organisert på forskjellige måter, men uten tilknytning til staten. Institusjonen må selv være ansvarlig for sin virksomhet, herunder forsøksdykkingen. Staten var ikke oppdragsgiver. Tilknytningen lå i at staten i forbindelse med å godkjenne en rørledning over Norskerenna krevet dokumentasjon for at det var mulig å gjennomføre dykkerarbeid på så store dyp. Dessuten var staten med på å delfinansiere ett av dykkene. Lagmannsretten går ikke nærmere inn på disse forholdene. Uansett er ikke dette nok til å gjøre staten erstatningsansvarlig.

Når det gjelder aktsomhetvurderingen, må det i tillegg til statens svake tilknytning til forsøksdykkene, bemerkes at forsøkene var etisk vurdert og godkjent av Rådet for medisinsk forskning. Det var ingen krav om at Arbeidstilsynet skulle forhåndsgodkjenne forskningsdykk. Riktignok var ansatte i Oljedirektoratet til stede som observatører, men de var ikke til stede i egenskap av tilsynsmyndighet. Det var derfor vanskelig for dem å gripe inn hvis forsøkene – slik det er anført av Kleppe og Muledal – ikke ble utført i samsvar med beskrivelsen i søknaden til rådet eller ved andre regelbrudd.

Lagmannsretten kan heller ikke se at forskningsinnsatsen medfører erstatningsansvar for staten. Hvor meget som skal benyttes til forskning, er i utgangspunktet et bevilgningsspørsmål som hører under Stortinget. Staten finansierte noe forskning gjennom NTNf og NAVF. I tillegg finansierte enkelte oljeselskaper noen forskningsprogrammer. Det er vel på mange områder alltid et ønske om en bedre forskningsinnsats. Lagmannsretten har ikke grunnlag for å betegne myndighetenes kanalisering av de forskningsmidler som stod til rådighet, som uaktsom.

Tilsvarende gjelder for dykkernes krav om utdanning. Utdanning og kompetansehevning må i sin alminnelighet antas å bidra til å redusere risikoen ved dykking som ved annen virksomhet, og bidra til å redusere ulykkesfrekvensen. Vilnes har vist til flere konkrete ulykker, som etter hans oppfatning alle skyldes manglende opplæring. Lagmannsretten legger til grunn at tvil om dykkerkollegers og overordnedes kompetanse måtte bidra til å øke stressbelastningene, og at et utdanningstilbud på denne bakgrunn var ønskelig. Det er imidlertid et bevilgningsspørsmål om et utdanningstilbud skal etableres, og det kreves et

regelverk hvis utdanningen skal være obligatorisk. Tilsvarende gjelder for dykkernes anførsler mot kravene for å få dykkersertifikat da ordningen ble innført.

Når det særlig gjelder Vilnes' anførsler bemerker lagmannsretten at den – som det også fremgår av bemerkningene ovenfor – ikke deler hans syn om at staten er den virkelige skadevolder. Skadevolder er de som drev dykkervirksomhet. I tillegg hefter rettighetshaveren solidarisk for skaden, jfr. petroleumsloven § 10-9. At dykking – og Nordsjødykkingen spesielt i sin tidligere fase – medfører en ekstrem risiko, trenger ingen nærmere forklaring. Formålet med å etablere et tilsyn og regelverk er å minske denne risikoen. Alternativet for staten kunne i prinsippet ha vært ikke å foreta seg noe for å unngå et erstatningsansvar. Sammenhengen i regelverket tilsier at når staten ved forskjellige tiltak forsøker å minske risikoen ved en lovlig, men risikabel aktivitet, så har ikke staten dermed påtatt seg det økonomiske ansvaret for at tiltakene alltid er tilstrekkelige. At staten kan ha gitt et vesentlig bidrag til at ulykkesfrekvensen etter hvert har gått nedover, er heller ikke uten videre ensbetydende med at den tidligere tilstanden var uforsvarlig.

Vilnes har særlig anført to konkrete hendelser. Dette gjelder opplevelsene på dykkerskipet Arctic Surveyor i 1977, der han ble utsatt for et alvorlig tilfelle av trykkfallssyke, og opplevelsene sommeren 1983 om bord på dykkerskipet Tender Comet.

Mest sannsynlig skyldes trykkfallssyken i 1977 at dykkerselskapet benyttet en for rask dekompresjonstabell, og det var ingen lege om bord som kunne bistå ham. Sannsynligvis har denne hendelsen vært en sterkt medvirkende årsak til at Vilnes er påført hjerne- og ryggmargsskade. I ettertid tyder mye på at dykkeoperasjonen ikke burde ha vært godkjent, og at Vilnes burde ha fått medisinsk oppfølging. Likevel er det ikke mulig i dag å fastslå om risikonivået ved operasjonen avvek vesentlig fra hva som i 1977 ble oppfattet som forsvarlig dykking i henhold til sikkerhetsforskriften § 121 og det normale risikonivået i Nordsjøen. Vilnes' skader ble først diagnostisert senere. Noe tilstrekkelig grunnlag for å holde staten erstatningsansvarlig for godkjenningen av dykkingen, er det etter lagmannsrettens oppfatning ikke.

Dykkeoperasjonen på Tender Comet og forholdene om bord er beskrevet av Vilnes i gjengivelsen av hans anførsler. Det samme er hans henvendelse til Oljedirektoratet, anmeldelsen til politiet og Oljedirektoratets videre behandling av saken. Forholdene om bord var i det vesentlige kjent i Oljedirektoratet. I det vesentlige har Vilnes fått medhold i sin kritikk, og i 1983 var det uenighet blant de ansatte i Oljedirektoratet om operasjonen skulle godkjennes, eller om den burde stanses.

Om Oljedirektoratet skulle ha begått en feil, innebærer det ikke nødvendigvis at de krav som med rimelighet kan stilles til tjenesten, er tilsidesatt. Ansvaret påhvilde også her operatøren og dykkerselskapet, og godkjenningen innebærer ikke at staten overtok

økonomisk ansvar for deres feil. Selv om det legges til grunn at Oljedirektoratet ikke skulle ha godkjent operasjonen, vil ikke det være tilstrekkelig til å gjøre staten erstatningsansvarlig. Hendelsesforløpet etter at Vilnes var gått i land, må være et såpass uvesentlig moment at det ikke er rimelig å knytte ansvar til den delen.

Lagmannsretten må etter dette konkludere med at det heller ikke foreligger noe subjektivt erstatningsgrunnlag mot staten. Når det ikke foreligger noe alminnelig skyldansvar, kan heller ikke Vilnes' anførsel om at staten har handlet grovt uaktsomt, føre frem.

Som et siste ansvarsgrunnlag anfører ankemotpartene at staten har gjort seg skyldig i brudd på menneskerettskonvensjonene. Krenkelsene gjelder retten til liv, jfr. EMK artikkel 2 og SP artikkel 6, retten til respekt for privatliv og familieliv, jfr. EMK artikkel 8, beskyttelse mot umenneskelig og nedverdiggende behandling, jfr. EMK artikkel 3 og SP artikkel 7, retten til trygge og sunne arbeidsforhold, jfr. ØSK artiklene 6 og 7. Vilnes har i tillegg anført at staten har krenket hans rett til høyest mulig oppnåelig helsestandard, jfr. ØSK artikkel 12, og overtrådt diskrimineringsforbudet, jfr. EMK artikkel 14, SP artikkel 2 og ØSK artikkel 2 nr. 2.

Selv om staten ikke blir erstatningsansvarlig for Stortingets lovgivning og bevilgingspraksis, kan den likevel holdes ansvarlig hvis Stortingets avgjørelser innebærer brudd på EMK og/eller SP, jfr. EMK artikkel 41 og Møse side 144. Når det skal avgjøres om staten har krenket konvensjonene, er lagmannsretten enig med ankemotpartene i at staten må bedømmes som en enhet. Formålet med bestemmelsene er å verne om individenes rettigheter. Dette vernet ville ha blitt vesentlig svekket hvis statsorganenes virksomhet skulle bli vurdert alene uten å se hen til deres samlede virkning for individet.

Bestemmelsene som verner retten til liv, respekten for privatliv og familieliv og forbyr umenneskelig og nedverdiggende behandling, omfatter først og fremst forbud mot at staten selv krenker disse rettighetene. Staten må også ta de nødvendige skritt for å hindre at individene utsettes for tilsvarende krenkelser fra andre, hva enten faren truer fra offentlig eller privat virksomhet. Der disse godene trues fra en i utgangspunktet lovlig virksomhet, må staten søke å redusere risikoen ved reguleringer, overvåking og kontroll. For EMK artikkel 2 om retten til liv, vises til Jacobs & White sidene 62 og 64. Uttalelsen gjelder EMK artikkel 2, men lagmannsretten legger til grunn at de øvrige konvensjonsreglene må forstås på samme måte. I prinsippet er det ingen grunn til å holde arbeidsforhold utenfor bestemmelsenes anvendelsesområde.

Norske domstoler skal ved anvendelsen av EMK benytte de samme tolkningsprinsipper som EMD, men det er EMD som i første rekke har til oppgave å utvikle konvensjonen. Norske domstoler må forholde seg til konvensjonsteksten, alminnelige formålsbetraktninger og konvensjonsorganenes avgjørelser. I tilfeller hvor det er tvil, bør de ikke anlegge en for dynamisk tolkning av konvensjonen, jfr. Rt. 2000 side 996.

Avgjørelsen i Rt. 2000 side 996 gjelder anvendelsen av EMK, men også SP har et klagesystem, jfr. første tilleggprotokoll til konvensjonen. Dette klagesystemet har mange likhetstrekk med EMK. En prinsipiell forskjell mellom de to klagesystemene er at tilleggprotokollen ikke fører frem til rettslig bindende realitetsavgjørelser av om det foreligger en krenkelse. I praksis har denne forskjellen ikke hatt så stor betydning, jfr. Møse side 138-139 og 144. De samme grunner tilsier derfor at domstolene heller her ikke ved anvendelsen av SP bør anlegge en for dynamisk fortolkning.

De avgjørelser fra EMD som ankemotpartene viser til, gjelder skader påført mennesker og eiendom i skadevolderens omgivelser. Lagmannsretten er imidlertid ukjent med at det foreligger rettspraksis fra EMD eller andre domstoler der EMKs anvendelse mellom partene i arbeidslivet er vurdert. Heller ikke er det fremlagt noen tilsvarende praksis fra Menneskerettskomitéen. Det er derfor vanskelig å si noe sikkert om hvor langt statenes plikt til å treffe risikodempende tiltak strekker seg på dette området. Det samme må gjelde forsøksdykkene på NUI der eksponeringen for risiko i utgangspunktet var frivillig og ikke rammet utenforstående tredjemenn.

I utgangspunktet er det opp til partene i arbeidslivet å bli enige om arbeidsvilkårene, herunder om en risiko skal kompenseres i økt lønn eller ved iverksettelse av risikodempende tiltak. Lagmannsretten antar derfor at konvensjonsstatene må gis en betydelig skjønnsmargin for hvilke inngrep de er forpliktet til å sette i verk for å redusere en yrkesrisiko. Antakelig skal det mer til før staten blir forpliktet til å gripe inn i forholdet mellom arbeidsgiver og arbeidstaker enn i de tilfellene der virksomheten utgjør en risiko for utenforstående. Det er ingen holdepunkter for at den dykkervirksomheten som ble utøvet på norsk sokkel var farligere, eller at arbeidsmiljøet der var dårligere enn ved dykkervirksomhet i andre områder det er naturlig å sammenligne seg med på den tiden.

For Muledals og Kleppes del kommer i tillegg belastningene i forbindelse med forsøksdykkene ved NUI. Forsøkspersonene deltok frivillig, og forsøkene var etisk klarert av Rådet for medisinsk forskning. Når det gjelder hvilke opplysninger forsøkspersonene fikk, er det delte oppfatninger, og det er ikke mulig å si noe sikkert om dette nå, så lang tid senere. Sannsynligvis skulle forsøket ha vært stanset da dykkerne ba om det. Dette er imidlertid NUIs ansvar. Lagmannsretten kan ikke legge til grunn at denne episoden var utslag av en praksis som gjør det til et menneskerettighetsbrudd av staten ikke å gripe inn. Hensett til de tolkningsprinsipper som det er redegjort for i det foregående avsnitt, er disse, etter lagmannsrettens oppfatning, ikke tilstrekkelig til å konstatere brudd på EMK.

Til de påståtte bruddene på ØSK bemerker lagmannsretten generelt at det ikke er innført noen individuell klagerett i denne konvensjonen slik som for EMK og SP, jfr. Møse side 145. Konvensjonen fastsetter målsettinger som statene skal arbeide for å oppfylle. Dette innebærer at det ikke nødvendigvis foreligger et konvensjonsbrudd selv om ikke enhver

har den rett som er anerkjent, eksempelvis retten til arbeid, jfr. konvensjonens artikkel 6. Inkorporeringen i menneskerettsloven, innebar ingen endring i dette forholdet. At noe betegnes som en rett i konvensjonen, innebærer ikke i seg selv en individuell rettighet som kan håndheves for domstolene. Dette beror på en konkret tolkning av den enkelte konvensjonsbestemmelse i lys av menneskerettsloven § 2, jfr. Ot. prp. nr. 3 (1998-99) side 63. Uttalelsen av 3. desember 1998 i FNs Economic and Social Council er ikke avgjørende. Lagmannsretten legger uttalelsene i lovforarbeidene til menneskerettsloven til grunn inntil det eventuelt skulle foreligge høyesterettspraksis som tilsier noe annet.

Retten til arbeid er formulert slik at konvensjonspartene ”anerkjenner retten til arbeid...”, jfr. artikkel 6. Bestemmelsen er i proposisjonen benyttet som eksempel på en rettighet som ikke innebærer en individuell rettighet som kan håndheves for domstolene. Artikkel 7 om retten for enhver til rettferdige og gode arbeidsvilkår, herunder trygge og sunne arbeidsforhold, er formulert på tilsvarende måte. Tilsvarende gjelder artikkel 12 om retten til den høyest oppnåelige helsestandard. Lagmannsretten legger derfor til grunn at heller ikke artikkel 7 gir individuelle rettigheter, jfr. Torkel Opsahl: Internasjonale Menneskerettigheter side 67. De påståtte krenkelsene av ØSK artiklene 6 og 7 kan derfor ikke danne noe erstatningsgrunnlag.

Anførselen om diskriminering kan ikke føre frem. Diskrimineringsforbudet i EMK gjelder rettigheter som er sikret i konvensjonen. Bestemmelsen får anvendelse først når konvensjonsbrudd er konstatert, jfr. van Dijk m.fl. side 1028. Tilsvarende må gjelde for ØSK artikkel 2 nr. 2, der tilsvarende formuleringer er benyttet.

Jørgensen har nedlagt påstand om at det avses dom om at de anførte konvensjonsbestemmelsene er krenket. Etter lagmannsrettens oppfatning må denne delen av påstanden bli å avvise. Lagmannsretten har under drøftelsen av ansvarsgrunnlagene konkludert med at det ikke foreligger noen konvensjonskrenkelser. Kravet om en effektiv prøvelsesrett etter EMK artikkel 13 er dermed oppfylt. Noen rettslig interesse i en egen dom utover dette foreligger ikke, jfr. tvistemålsloven § 54.

Lagmannsretten må etter dette konkludere med at ingen av de anførte ansvarsgrunnlag fører frem. Staten blir derfor å frifinne. Det er ikke nødvendig for lagmannsretten å ta stilling til partenes ytterligere anførsler for å avgjøre ankene, heller ikke å redegjøre for de nærmere utregningene av erstatningskravene.

Staten har ikke påstått saksomkostninger.

Dommen er enstemmig.

D o m s s l u n i n g:

1. Staten v/ Arbeids og inkluderingsdepartementet frifinnes

S l u t n i n g i k j e n n e l s e:

2. Åsbjørn Jørgensens anke avvises forsåvidt gjelder påstanden punkt 2.

Dag A. Minsaas

Ragnar Eldøy

Ole Nyfløt

Bekreftes for
førstelagmannen: